БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1971 чыл. МАЙ 29 СУББОТА № 129 (8589). өртээ 2 көп.

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ЧЕЧЕКТЕЛИИШКИНИ ДЭЭШ

А. Я. Пельшениң соңгукчулар-биле ужуражыышкыны

ВОЛГОГРАД. (СЭТА). Волгоградтың «Кызыл Октябрь» металлургия заводунуң Культура ордузунга РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидады, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партия контроль комитединиң даргазы **Арвид Янович Пельше**-биле Волгоградтың Кызыл Октябрь соңгулда округунуң соңгукчуларының ужуражыышкыны болган.

«Кызыл Октябрь» заводтуң каң эзилдирикчизи, бүзүреттирген кижи **А. Ф. Сыропятов** депутатка кандидат А.Я. Пельшениң амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазының дугайын чугаалааш, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң төлээлекчилери дээш бадылаашкынын чаңгыс эп-сеткил-биле бээринче соңгукчуларны кыйгырган.

Соңгукчуларның мурнунга А. Я. Пельше чүве чугаалаан.

А. Я. Пельшениң чугаазын чылыганнар чылыы-биле уткаан. Россия Федерациязының Дээди Совединиң депутадының кандидадынга дешшиткенин дээш соңгукчуларга өөрүп четтиргенин илергейлээш, оон демдеглээни болза, бо бедик бүзүрелди хамыктың мурнунда хүрээлеңинге хөй чылдарда турарым алдарлыг Коммунистиг партияга хамаарыштырып тур мен.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлери партияның болгаш чурттуң бүгү амыдыралынга ханы салдарны чедирип турар. Бүгү-ниитиниң хүлээп көрүп турары-биле алырга, съезд бистиң үениң шылгараңгай болуушкуну болган дээрзин оратор чугаалаан. Кажан СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Төп Комитеттиң Отчёт илеткелин кылганы съездиниң ажылының баштайгы хүнүнден эгелээш ажылчы чоннарның хөй миллион массаларының талазындан партияның политиказын чүүлдүгзүнүп, деткип турарының дугайында дыңналып турган күчүлүг үн чоннуң эрге-ажыктары дээш чурттап чоруур бистиң партиявыска онза эргим үнелиг.

Чаа беш чылдың кол сорулгаларын, чоннуң чаагай амыдыралын улам ыңай көдүрериниче партияның шугумун айытпышаан, А. Я. Пельшениң демдеглээни: бо болза турум болгаш бүгү талазы-биле үндезилиг угланыышкын. Бо угланыышкын чүгле бо беш чылда бистиң ажыл-чорудулгавысты эвес, харын ур үениң перспективазынга чурттуң ажыл-агый хөгжүлдезиниң ниити угланыышкынын тодарадып турар дээрзин СЭКП Төп Комитеди барымдаалап турар.

Чурттуң коммунизмче улам ыңайты бурунгаар шимчээшкининиң дугайында партияның XXIV съездизиниң айыткан планын күүседири боттарының күженишкиннериниң, билиинден, организастыг чорууидан болгаш сагылга-чурумундан хамаарзып турар деп чүвени совет кижилер эки билир дээрзин депутатка кандидат демдеглээн. Хоорайның болгаш кодээниң ажыл-ишчилери чаа беш чылды эки эгелээн. 1971 чылдың бирги кварталының планы болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң алган хүлээлгелери ажыр күүсеттинген.

Волгоградчылар бистиң Төрээн чуртувустуң экономиказын хөгжүдеринге боттуг салыышкынын киирип турар. Үлетпүр бүдүрүлгениң ниити хемчээлиниң болгаш чугула кылыгларының хөй нуруузунуң талазы-биле эрткен беш чылдың даалгаларын ажыр күүсеткен. Областың кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери тараа, тарымал тоорук, мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле беш чылдың даалгаларын ажыр күүсеткен.

Экономиканы хөгжүдериниң чаа принципиалдыг сорулгалары оларны шиитпирлээриниң аргаларын болгаш методтарын чогаадыкчы ёзу-биле доктаамал дилеп тывары негеп турар дээрзин А. Я. Пельше демдеглээн.

Партияның болгаш күрүнениң сагылга-чурумун, ниитилел мурнунга харыысалганы билир чоруктуң үткезы калбарып, чаа утка-шынар-биле неметтинип турар. Партия болгаш совет организациялар, профэвилелдери, комсомол хоойлу-дүрүмнү шыңгыы сагыыр төлээде бүгү чүвени кылыр хүлээлгелиг.

Бодунуң чугаазынга А. Я. Пельше улуг кичээнгейни экономиканы эргелеп башкарарын сайзырангайжыдарының, курлавырларны ажыглаарының болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, чиг-этти, материалдарны, одаар чүүлдү, электроэнергияны камнаар дээш демиселдиң айтырыгларынга салган. Бо айтырыгларга хамаарыштыр оратор ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ролюнга доктааган.

А. Я. Пельше бүзүрелди көргүскени дээш соңгукчуларга өөрүп четтиргенин база катап илергейлеп, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң салган төөгүлүг сорулгаларын күүседир дээш демиселге улам улуг чедиишкиннерни чедип алырын Волгоград областың ажылчы чоннарынга күзээн.

СОВЕТ-ЧЕХОСЛОВАК НАЙЫРАЛ ДЕЛГЕРЕП, БЫЖЫГЫП ТУРЗУН!

Праганың ажылчы чонунуң совет улуска ЧАГААЗЫ

Эргим эштер, эргим өңнүктер!

Бистер, Чехословак Социалистиг Республиканың найысылалының бүдүрүлгелериниң ажылчыннары, күш-ажылчы интеллигенциязының болгаш аныяктарының төлээлекчилери Чехословакияның Коммунистиг партиязының XIV съездизиниң ажылдап турар хүннеринде Праганың 9-ку ажылчын районунга акы-дуңма Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневке баштаткан төлээлеринге байыр чедирерибиле чыылгаш, социализмниң Улуг чуртунуң ажылчы чоннарынга, бүгү совет улуска акы-дуңманың чалбыыштыг байырын чедирип тур бис!

Бистерге, чехословак коммунистерге болгаш бистиң республиканың бүгү ажылчы чоннарынга бо чыл дыка чугула болган. Бистер Чехословакияның Коммунистиг партиязының 50 чыл оюн демдеглеп турар бис. Партияның удуртулгазы-биле бистиң күш-ажылчы улузувустуң чехословак болгаш даштыкы буржуазияга удур, гитлержи фашизмге удур, социалистиг ниитилел тургузуун догуннадыры дээш чоруткан чедиишкиниг демиселиниң түңнелдерин үндүрүп турар бис.

Күчүлүг Совет Эвилели-биле эң сырый акы-дуңма чаңгыс эвивис турбаан болза, Чехословакияның улузунга хосталгадаа, хамаарышпас чорук-даа, социализм-даа турбас ийик деп бистиң улустуң бүзүрелин бистиң национал хосталгавысты катап тургусканы, бистиң күрүнениң бот догуннаашкынын, бистиң чуртка социализм тургузуушкунунуң бүгү чоруудуушкунун маргылдаа чок кылдыр бадыткаан!

Барык оппортунистиг болгаш антисоциалистиг болуглениишкинниң күштери бистиң чуртувуска делегей реакциязының дузазы-биле бистиң социалистиг күрүневистиң алыс үндезиннеринге удур ажык демиселди калбартып турганын чоокку чылдарның шыңгыы дуржулгазы бистерге ылап-ла база катап бүзүреткен.

Националистиг болгаш антисоветтиг үймээнни нептередир дээш барык үзелдиг күштер бүгү арга-мегелерни ажыглаан, бистиң улустуң он-он чылдарда боттарының чүректеринге кадагалап чораан бүгү арыг-чаагай болгаш ак сеткилдиг чүүлдерин шуптузун бужартадып турганнар.

Бистер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш совет улуска чехословак коммунистерге болгаш ажылчын аңгыга акы-дуңма интернационалчы дузаламчызы дээш өөрүп четтирип тур бис!

Амгы үеде Совет Эвилели дээрге, чүгле социалистиг чурттар, ажылчын болгаш коммунистиг партиялар эвес, харын-даа бүгү делегейниң өске-даа демократтыг болгаш дешпилгелиг күштерниң даянчы болуру күчүлүг делегей күрүнези боор турарын совет коммунистерниң чоокта чаа доозулган XXIV съездизи база катап бадыткаан. Ол съезд пролетаржы интернационализмниң принциптериниң тиилелгезиниң, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының салым-хуузу дээш харыысалгалыг чоруктуң чайынналчак көргүзүү болган. Совет Эвилелинге баштадып алгаш, чаа, шынныг, социалистиг ниитилелди тургузуп турар социалистиг чурттарның өг-бүлезинге хамаарылгазы-биле бистиң чурттуң күш-ажылчы улузу чоргаарланып турар!

Бистиң коммунистеривис бүгү ажылчы чоннар-биле сырый каттышпышаан, Чехословак Социалистиг Республиканы моон-даа соңгаар бүгү талалыг хөгжүдериниң, бүгү делегейге социализмниң болгаш коммунизмниң тиилээриниң чаагай чоруунга боттарының бүгү күжүн болгаш аргаларын бээр дээрзиниң дугайын ЧКП-ниң XIV съездизиниң ажылы маргылдаа чок кылдыр херечилеп турар.

Чехословак болгаш совет улустарның быжыг болгаш бузулбас найыралы делгерезин!

Чехословак болгаш совет коммунистерниң акы-дуңма кады ажылдажылгазы улам хөгжүп болгаш быжыгар болзун!

Совет Эвилели-биле кезээде кады бис, кажан-даа оон өскээр болбас!

ПРАГАНЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫ

1971 чылдың май 27.

ПРАГА 9.

Улуг найыралдың митингизи

ПРАГА. (СЭТА). Праганың «Авто-Прага» заводунга май 27-де чехословак-совет найырал митингизи болган. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев баштадыр СЭКП-ниң Чехословак Компартияның XIV съездизинде киржип турар делегациязы ол митингиге киришкен.

ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧКП-ның Прага хоорай комитединиң бирги секретары **А. Капек** митингини ажыткан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары **Л. И. Брежневтиң** чугаазын чыылганнар диңмиттиг алыш часкаашкыны-биле уткаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер!

Өөрүшкүлүг хүлээп алыышкын дээш, Совет күрүнениң болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының адынга маңаа чугаалаттынган бүгү-ле чылыг найыралчы сөстер дээш хамыктың мурнунда чүректиң хаазызындан өөрүп четтиргенишкин илередирин чөпшээреп көрүңер. Бистер, ЧКП-ның XIV съездизинге киржири-биле СЭКП-ниң силерниң чуртуңарда келген делегациязының кежигүннери, бистиң улузувуска, совет коммунистерге, ССРЭ-ниң ажылчын аңгызынга «Авто-Прага» коллективиниң болгаш чехословак найысылалдың өске-даа заводтар төлээлекчилериниң акы-дуңма байырлыг улуг өөрүшкү-биле дамчыдар бис. Мынчангаш бистиң хууда өөрүп четтиргенишкинивиске бүгү күш-ажылчы совет улустуң өөрүп четтиргенишкинин немеп каарын чөпшээрээп көрүңер. Силерге четтирдивис, эштер!

Чаңгыс чүгле «Авто-Прага» завод дугайында сөс безин совет кижи бүрүзүнүң чүрээнге чаагай сагыш-бодалды хайныктырып келир. Өңнүктеривистиң утпас болгаш бистиң ниити хереэвис дээш, социализм база коммунизм тургузуушкунувуң хереэ дээш демиселге кады ажылдажып турарларывыстың эрес-маадырлыг болгаш туруштуг чоруун үнелеп билир бис. Партияның болгаш чазактың удуртукчуларындан эгелээш ажылчыннарга болгаш колхозчуларга чедир, бүгү совет кижилер — шынап-ла харын бүгүдези, Социалистиг Чехословакияның кырында контрреволюстуг эргилдениң хөлегези канчаар диргелип органын дувурээзиниг сагыш-сеткил-биле хайгаарап турган 1968 чылдың берге чайын эки билир бис. Хөгжүлдениң ленинчи социалистиг оруунга силерниң чуртуңарның күш-ажылчы улузунуң бүзүрелин баксырадыр дээш социализмниң дайзыннары ынчан чүгле «ийи муң сөстү» эвес, харын-даа ийи азы оон туржук чээрби ийи миллион-даа сөстерни чугаалап боор. ЧКП-ның ат-алдарын баксырадыр, ниитилелге ооң удуртукчу ролюн чок кылыр болгаш делегей империализминиң өөрүшкүзүн хайныктыр, Совет Эвилели биле Чехословакияның аразында харылзааларга шаашкак киир кагар, социалистиг чурттарның акы-дуңма дем-каттыштырылгазындан Чехословакияны адырып алыр дээш хөй чүүлдерни ажыглаан турган. Чогум-на ынчан харын моортап, силерниң «Авто-Прага» заводтан 99 интернационалистиң эрес-маадырлыг өткүт үнү чаңгыланып үнген, олар совет кижилерге хамаарыштыр мынча деп дидим чугаалааннар: «Бистиң найыралывыс, бистиң эвилелчи ёзувус Соколово чанынга, Дукла болгаш тулчуушкуннарның өске-даа шөлдеринге кады төккен хаанывыс-биле чырыттынган. Бистиң дайзыннарывыс ол-ла олчааннар, биеэкиле империалистер болгаш оларның разведкалары-дыр, олар бөгүн дыка дуржулгалыг апарган болгаш ооң ужурунда дыка айыылдыг болуп турарлар...»

Ол чагааны маңаа мээң цитаталап көргүскевим дээш мени буруудатпайн көрүңер. Ону силер менден дора эвес билир болгай силер, ону бижээн кижилерниң дыка хөйү база мында туруп турар болгай. Ону сагыбайн баар аргам чок-тур, чүге дээрге ындыг сөстерни бижиир болгаш оларны совет коммунистериниң солуну — «Правдага» парладыр төлээде, 1968 чылдың чайынында Чехословакияга кончуг эрес-дидим, ажылчын революсчунуң ёзулуг маадырлыг шынар-бүдүштүг болур чоруу негеттинип турган-на болгай.

«99-туң чагаазының» авторлары эвээш эвес бергелерни чурттап эрттирер ужурга таварышканын бистиң улузувус, бистер шуптту эки билир бис.

Социализмниң дайзыннары оларны аажок хоптап-нүгүлдеп, оларны «шаарланчактар», оон туржук «өскерликчилер» деп адап турганнар. Ынчаарга «99-туң чагаазынга-даа», социалистиг Чехословакияның өске-даа хөй-хөй патриоттарының чугааларынга чехословак ажылчын аңгының ёзулуг үнү ынчан бүгү делегейге чаңгыланып турган болгай. Антисоциалистиг болгаш антисоветчи пропаганда талазы-биле специалистерниң кандыг-даа кажарлаашкыннары, кандыг-даа хоп-нүгүлү ол үнну боой тудуп шыдаваан.

Ол үн болгаш социализмниң хереэнге шынчы өске-даа коммунистерниң болгаш кежигүн эвестерниң — Чехословакияның ажылчыннарының, тараачыннарының, интеллигентилериниң үннери дыңналып үнген. Ол үннер бүгү ЧКП-ге, бүгү чуртта бүгү шынчы кижилерниң сеткил-сагыжының калбак деткимчезин алган. ССРЭ-ниң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның акы-дуңма дузаламчызы-биле ёзулуг коммунистерниң чанышылыш чок туруштуунуң ачызында ЧКП-ге болгаш чехословак ниитилелге турган шынчы күштер чуртка контрреволюстуг эргилде кылыр дээн оралдажыышкыннарны болдурбас, антисоциалистиг, барык оппортунистиг болгаш ревизионисчи күштерни чылча шавар, марксисчи-ленинчи оруукка база катап туруптар аргалыг болган. Кым херек кырында шаарланчак болгаш өскерликчи болганыл, а кым бодунуң социалистиг ниитилелиниң ёзулуг хамаатызы болганыл деп чүвени амыдырал ылаптыг тодарган көргүскен. 99 патриоттарны чок кылырынче кыжанып кыйгырып турган ол бүгү кижилер бөгүн ам кайдал?

Оларның өмээржикчилери — «чөптүг социализм» дугайында кончуг хөйнү чулчуруп турганнар, ооң-биле кады чехословак улустуң социалистиг чаалап алыышкыннарының камгалакчыларын чуртка эңне черликсиг ёзу-биле нүгүлдеп, бактаарынга эмме-хаажок хөй чүүлдерни үүлгеткеннер — ийи арыныг политиктер кайдал? Партия оларны бодунуң хүрээлениинден үндүр сывырыпкан, чон оларны көөр хөөн чогу-биле килеңнеп сойгалаан. Ынчаарга «99-туң чагаазының» авторлары — олар бо-дур, бистиң аравыста. Олар боттарының аңгы талазы-биле акы-дуңмалары-биле кады күш-ажыл-биле бодунуң республиказын болгаш бүгү делегейге социализмниң хереэн быжыглап турарлар. 1968 чылдың чайынында оларның дидим хөделиишкиннери делегейниң ажылчын шимчээшкининиң төөгүзүнге ёзулуг социалистиг интернационализмниң илергейлээшкини болуп кирген.

Чаныш-сыныш чок быжыг туруштуг революсчуларга — интернационалистерге хүндү болгаш алдар!

Эргим өңнүктер!

Силерниң заводуңарга кээп, Праганың ажылчыннары-биле ужуражыры бистиң делегациявыска кончуг-ла өөрүнчүг-дүр. Ынчаарга мээң бүгү чалыы үем завод коллективинге эрткен болганда, ылаңгыя ол менээ онзагай-ла таарымчалыг-дыр. Маңаа, силерниң араңарга келгеш, социализм тургузуушкунунга, социалистиг чурттарның бүгү амыдыралынга ажылчын аңгы кандыг улуг рольду ойнап турар дугайын кижи чайгаар-ла бодап кээр-дир. Ол дугайын социализм болгаш коммунизм дээш демиселдиң бүгү төөгү-

(Төнчүзү 2-ги арында).

Делгелгеге чорааннар

ПРАГА. (СЭТА-ның тускай корр.). ЧССР-ниң найысылалының улуг делгелге залында ажыттынган «ЧКП-ниң 50 чылы» деп делгелге Чехословакияның Коммунистиг партиязының бежен чылдыг оруун, күш-ажылчы улустуң хереэ дээш, социализм дээш ооң демиселин чырыткыландыр көргүзүп турар. Ооң мурнунда-ла беш чүс муң хире кижи аңаа чораан.

ЧКП-ның XIV съездизиниң ажылында киржип турары СЭКП-ниң делегациязы май 27-де «ЧКП-ниң 50 чылы» деп делгелгеге чораан.

Делегацияның баштыңы СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев, делегацияның кежигүннери: СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, СЭКП Москва хоорукомунуң бирги секретары эш В. В. Гришин, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, Украинаның КП ТК-ның бирги секретары эш П. Е. Шелест, СЭКП ТК-ның секретары эш К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП Свердловск обкомунуң бирги секретары эш Я. П. Рябов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң ЧССР-де элчини эш С. В. Червоненко делгелгениң тус-тус салбырларын болгаш делгирлерин улуг сонуургал-биле көрген.

Делгелгени көөр үезинде СЭКП-ниң делегациязын ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧКП ТК-ның секретары В. Биляк, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧКП Прага хоорукомунуң бирги секретары А. Капек үдеп чораан.

Ю. В. Андроповтуң соңгукчулар-биле ужуражыышкыны

НОВОМОСКОВСК. (Тула область). (СЭТА). Хоорайның химиктериниң Культура ордузунга РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Айыыл чок чорук комитединиң даргазы Юрий Владимирович **Андропов**-биле соңгукчулар ужурашкан.

Ужуражыышкынны Новомосковскиниң округ соңгулда комиссиязының даргазы **В. Г. Попов** ажыткан.

Бүзүреттирген кижи — хоорайның химия комбинадының аппаратчизи **Т. К. Манжина** чыылганнарга Ю. В. Андроповтуң дончу намдарын таныштырган, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң кандидады дээш бадылаарынче соңгукчуларны кыйгырган.

Ооң соонда сөс алганнар Новомосковск районнуң ажылчы чону соңгулда хүнүн кандыг-кандыг күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуп турарын тодаргай чугаалааннар.

Дараазында Ю. В. Андропов делгереңгей чүве чугаалааш, ооң кандидатуразын дешшиткени дээш чүректиң хавызындан өөрүп четтиргенин илередип, партияның XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге холбаштыр политиктиг, экономиктиг, социал болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын тодаргай чугаалаан.

Депутатка кандидат социалистиг демократияның болгаш совет күрүнениң моон соңгаар хөгжүлдезиниң айтырыгларынга доктаагаш, оон улуг ужур-дузазын демдеглээн.

Ю. В. Андропов улустар аразының байдалының чамдык айтырыгларын тайылбырны кылгап болгаш СЭКП ТК-ның база Совет чазактың даштыкы политика талазы-биле ажыл-чорудулгаларын чугаалаан.

Кандидат түңнелинде соңгукчуларга өөрүп четтиргенин база катап илередип, партияның, совет улустуң хереэ дээш шынчы бараан болурун айыткаан.

Дүштеки шайлалга болган

КАИР. (**СЭТА-ның тускай корр.**). СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный КАР-ның Президентизи, Араб социалистиг эвилелдиң Даргазы Анвар Садатка алдар болдурган дүштеки шайлалганы тургускан.

Чылыг, найыралчы байдалга эрткен дүштеки шайлалга үезинде Н. В. Подгорный биле Анвар Садат чүве чугаалаан.

«Тыва кодээ тудуг» трезиниң тудугжулары ажылдавайн турар черлерни Тывадан тывары берге. Ылаңгыя партияның Тыва обкомунуң IX пленумунуң малчыннарны суурларга чурттаарынче шилчидер талазы-биле шиитпирлерин күүседири-биле суурларда аңгы үениң чуртталга бажыңнарын хөйү-биле тудуп турар. Ол ышкаш колхозтарда, совхозтарда бүдүрүлгениң болгаш культураның янзы-бүрү тудугларын кылып, ажыглалга киирген.

Сески беш чыл планын күүседиринге онза шылгараан 21 тудугжу ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: «Тыва кодээ тудуг» трезиниң чазактың шаңналын алган бөлүк тудугжулары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары. А. ЮРТАЕВТИҢ фотозу.

Найырал болгаш Кады ажылдажылга дугайында совет-египет Керээге ат салыышкыны

КАИР. (СЭТА-ның тускай корр.). Май 27-де республиканың Кубба ордузунга Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң болгаш Каттышкан Араб Республиканың аразында Найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээге ат салганнар. Аңаа ат салганнар: Совет Эвилелиниң өмүнээзинден — СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, Каттышкан Араб Республиканың өмүнээзинден — КАР-ның Президентизи, Араб социалистиг эвилелдиң Даргазы Анвар Садат.

Керээге ат салыр үеде совет таладан олуруушканнар: СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчызы армия генералы И. Г. Павловский, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң КАР-да элчини В. М. Виноградов болгаш албаның өске-даа совет кижилери.

КАР-ның талазындан: оралакчы президент Хусейн аш-Шафии, Улус хуралының Даргазы Хафез Бадауи, Премьер-Министр Махмуд Фавзи, Премьер-Министриң оралакчызы, үлетпүр, нефть болгаш минералдыг курлавырлар министри, Араб социалистиг эвилелдиң Чиңгине секретарының хүлээлгезин күүседип турар Азиз Сидки болгаш КАР чазааның өске-даа кежигүннери.

Керээге ат салган соонда Н. В. Подгорный биле Анвар Садат доочу чүве чугаалаан.

Керээге ат салыг турда хөй санныг совет болгаш даштыкы журналистер олурушкан.

Москвачыларның үлегери-биле

КЫЗЫЛЧЫЛАРНЫҢ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Тоску беш чылдың баштайгы чылының планныг опаалгаларын хуусаа бетинде күүседип, партияның XXIV съездизиниң сорулгаларын чедиишкиннг күүседириниң долу магадылалын тургузар дугайында москвачыларның эгелээшкинин бүгү совет кижилер деткип, арга-курлавырларны чөп ажыглаар, планны ажыр күүседир дугайында хүлээлгелерни ап турар.

Кызыл — республиканың үлетпүрүнүң, улуг тудугнуң, транспорттуң товү. Найысылалдың ажылчы чоннары эртем-техниктиг дешпилгени дүргедедип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң бүгү аргаларын ажыглап тургаш, продукция бүдүрериниң хемчээлин көвүдедирип, чыл планын хуусаа бетинде күүседирин хүлээнген. Мооң мурнундагы хүлээлгелерни бүгү коллективтер эде көрген. Оон түңнелинде бедиткеп хүлээлге ёзугаар:

Бо чылдың продукция бүдүрер болгаш сайгарарының планын декабрь 25-те күүседир. Чыл төнчүзүнге чедир 900 муң рубльдиң продукциязын немей бүдүрер болгаш сайгарар. Мооң мурнунда хүлээлгеден 100 муң рубльдиң продукциязын хөйнү бүдүрери шиитпирлеттинген. Ол ээлдеени күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткенинден чедип алыр. Чыл планындан ажыр 36 муң тонна хөмүр-дашты, 3,3 млн. квт-шак электроэнергияны, 10 муң эжеш хөм идикти, 500 муң түүйбүнү, 400 тонна хлеб-булка кылыгларын, 130 тонна сорттуг далганны бүдүрерин коллективтер хүлээнген.

Чоннуң херегсел бараалнарын бүдүрерин көвүдедир сорулганы боттандырарыбиле ажы-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге чаа 8 хевириниң продукциязын белеткеп кылырын шиңгээдир. Экономикаже кичээнгейни күштелдирип, орулганы көвүдедир.

Кызылдың тудугжулары база хүлээлгелерин эде көрүп, боттарының мурнунга улам бедик негелделерни салган. Тудуг-монтаж ажылдарының чыл планын декабрь 28-те күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн пландан 1,6 хуу бедидер. Тудугнуң бот-үнезин планнаанындан 50 муң рубльге чиигедир. 200 муң түүйбүнү, 180 тонна цементтини, 150 кубометр дилиг материалын камнаар. Хуусаа бетинде — июньда 12-ги кварталда 96 квартиралыг бажыңны ажыглалга дужаар. Ол-ла кварталда школаның, профтехучилищениң, политехникумнуң, эмнелге комплекизиниң бажыңнарын хуусаа бетинде тудуп доозар.

Чүък сөөртүрүнүң планын декабрь 27-де күүсеткеш, 57,5 муң (мурнукуундан 5,7 муң тонна ажыг) тонна улус ажыл-агый чүъктерин пландан ажыр сөөртүр.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

зү, бистиң бүгү дуржулгавыс чугаалап турар. Чехословакияга 1948 чылдың февраль тиилелгезиниң кол күжү болза, Россияга 1917 чылдың октябрьда дег, шынап-ла коммунистерниң удуртулгазы-биле буржуазияга удур шиитпирлиг тулчуушкунче көдүрлүп үнген ажылчын аңгы болгаш оларның үлегерин эдерген тараачыннар, интеллигенция, бүгү күш-ажылчы чон дээрзин силер бүгүде кончуг эки билир болгай силер.

Силерде, чехословак ажылчыннарда, чехословак коммунистерде, «чест праце»—күш-ажылга алдар дээр эки ёзулал-хүндүткел бар. Социализмни тудуп тургузуп турар, амгы үе хөгжүлдезиниң кижини хандырып болгаш чепсеглеп турары эң-не нарын приборлардан эгелээш, кайгамчык улуг электростанцияларга чедир, космос корабльдеринден бистиң чурттап турарывыс бажың-балгадывыска чедир бүгү чүвени тургузуп турар күш-ажылга, ажылчын холдарга алдар. Бүгү чүве, бистиң долгандыр бүгү-ле чүве — ажылчын холдарның ажыл-херээ-дир! Бир тээ ындыг чүве болганда, бистиң социалистиг ниитилеливисте күш-ажылчы интеллигенция-даа, бүгү удуртукчу кадрлар-даа база улуг вурууузунда ажылчын аңгыдан укталып төрүттүнген, ооң хүрээлеңнеринден өзүп үнген, алыс ызыгууру, хан-дамыры ооң-биле холбаалыг. Ниитилел хөгжүлдезиниң социалистиг болгаш коммунистиг эчис сорулгаларын боттандырарынга эң-не чайгылыш чок сонуургалдыг, ниитилелдиң эң-не революсчу, чурум-сагылгалыг болгаш организастыг күжү — ажылчыннар. Ынчангаш социализмниң салым-чолу дээш эң-не кол харыысалга-даа шынап-ла ажылчын аңгыга онаашкан турар. Ынчангаш коммунизмниң дайзыннары ажылчын аңгының башкарыкчы ролюн узуткаар, ажылчыннарны сандарадыр, аңаа хоралыг идеологияны ажылчыннар ортузунга нептередир, ажылчы чоннарның аңгы талазы-биле мээ-медерелин төгейлендирер дээш күжүн харамнанмайн турарлар. Олар ону, силерниинге, Чехословакияга база-ла ынчаар үүлгедип турганнар.

Барыын болгаш антисоциалистиг күштерниң курлавыр шыгжамырынга идээргек болгаш хоозун шуугаазынның сөс-домаа аңме-хаяажок турганын билир силер. Экономика талазы-биле чамдык бергелерни ажыглааш, олар ажыл-агыйның бүгү социалистиг системазын бактап нүгүлдеп турганнар. Олар заводтарны, фабрикаларны, шахталарны бүгү улустуң өнчүзү болдурарын узуткаар деп турганнар. Олар экономиканы планнаарының ленинчи принцивинден ойталааннар болгаш планнаашкынны бүдүрүлгелерниң «хостуг конкуренциязы-биле» солуур деп турганнар. Олар республикага «капиталдар рыногун» болгаш «күш-ажыл рыногун», ону бүгүдеге билдингир дылче шилчидип чугаалаар чүве болза, биржа болгаш ажыл чокталыр чорукту катап тургузарын күзеп турганнар. Чехословакияның ажылчын аңгызы социализмниң барыын ревизионисчи «реформистериниң» күткүүшкүнүнге кирбээнин совет кижилер сеткил ханыышкын-биле бүзүреп көрген. Ол дээш Чехословакияның ажылчы чоннары бодунуң Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле он-он чылдар дургузунда демисежип келген бүгү херээнге барыын үзелдиглер ёзулуг өлүмнү тарыштырып турарын ажылчын аңгы билген. Ол социалистиг өнчүнү быжыглаары дээш, экономикага ёзулуг социалистиг шугум дээш турушкан.

Барыын үзелдиглер демократияның дугайын, ону хөгжүдериниң эргежок чугулазының дугайын чугаалаар дээш заводтарже тускай чоруп турганын билир бис. «Арыг» болгаш «аңгылар чок» дээр демократияның, тодаргайлаарга, бойдуста чок демократияның лозуңун шаандагы төөгүден ап алган, турган. Ындыг янзылыг хоозун оптуг бодалга чагдынып алгаш, барыын үзелдиг ревизионистер ажылчын аңгының чаалап алганы социалистиг Чехословакияның демократтыг хоойлу-дүрүмнерин үреп турган. Чуртка социализмниң камгалакчыларынга удур политиктиг дерзии, өлүрүкчү чоруктуң байдалын өөскүдүп турган, оларның хоойлу ёзугаар магадылаан бодуун эргелерин херек кырынга казып турган. «Чугаалажылгаларның хостуу» дээр шуугаазын социализм дайзыннарының херек кырында хостуг хөделиишкиннери болуп турган. Ынчалза-даа Чехословакияның ажылчын аңгызы бодун мегелеттирер арганы бербээн. Демократияның, ынчалза-даа мөге буржуаз демократияның эвес, а ажылчы чоннар боттары күрүнени эргелеп башкарар болгаш күш-ажылчы улустуң эрге-ажыынга ниитилелдиң амыдыралын хевирлээр арганы берип турар ёзулуг социалистиг демократияның эң чайгылыш чок талалакчызы болуп келген, болуп турар болгаш болур-даа деп чүвени ол көргүскен.

Барыын үзелдиг күштер силерниң чуртуңарны капиталистиг барыын талага чагыртырының оруунче киир чыгап турган. Совет кижилер ону дыка эки билип турган. Чехословак ажылчын аңгы ону база билген, ынчангаш барыын үзелдиглерниң аайынга ол кирбээн. 1948 чылдың февральдагызы ышкаш, ажылчын аңгы социализм дээш турушкан, бодунуң Коммунистиг партиязының аайынга ол кирген.

Чехословак ажылчын аңгыга алдар болгаш хүндү!

Социализм тургузукчуларының күш-ажылынга болгаш демиселинге алдар! Працеге алдар!

Эштер!

ЧКП-ниң XIV съездизиниң ажылынга үшкү хүнде киржип тур бис. Съезд сеткил-сагышты ханы, күштүг-биле бодандырып келирин бүзүрел-биле чугаалап болур бис. Эш Густав Гусактың кылган ЧКП ТК-ның отчёт илеткелинде, а ол ышкаш эштер Любомир Штроугалдың болгаш Милош Якештиң илеткелдеринде, республиканың Президентизи эш Людвик Свободаның саналында сөөлгү чылдар дургузунда ЧКП-ниң болгаш чехословак ниитилелдиң эрткен оруун марксисчи-ленинчи ёзу-биле хандыр анализтээн, келир үеде тодаргай угланыышкынны айыткан.

Чехословакияның Компартиязының XIV съездизин ЧССР-ге социализмниң дайзыннарын ашкан тиилелгениң съездизи, социализм тиилелгезиниң съездизи деп адап болур эргелиг дээрзин съездиге бодумнуң чугаамга моон мурнунда чугаалаан болзумза-даа маңаа база катап чугаалаарын күзеп тур мен.

Партияның съездизинде оларның дугайында делгереңгей чугаа бооп турары Чехословакияны улам ыңай хөгжүдериниң перспективалары шынап-ла сорук киирип турар-дыр. Чооккуу беш чылда партияның айтып турар хемчеглери бүгү ниитилелдиң амыдыралынга-даа, өг-бүле бүрүзүнүң, кижи бүрүзүнүң амыдыралынга-даа боттуг салдарны чедирери билдингир. Съездиниң шиитпирлерин боттандырары Чехословакияга социализмниң чаа-чаа тиилелгелеринче орукту салыры, бүгү социалистиг дем-каттыштырылгазының күчүзүн быжыглаары билдингир. Бо шиитпирлерни амыдыралга боттандырары силерниң чуртуңарның ажылчыннарының, тараачыннарының, улусчу интеллигенциязының чүгле шудургу күш-ажылы-биле, чогаадыкчы, тургузукчу күш-ажылы-биле хандыртынган туруп болур деп чүве база билдингир.

Чехословакияның ажылчын аңгызы бодунуң Коммунистиг партиязының дидим планнарын амыдыралга боттандыраары-биле бүгү чүвени кылыр, келир чылдар силерниң республиканарның чаа чечектелиишкининиң чылдары болган турар төлээде бүгү чүвени кылыр дээрзинге бүзүрээр бис.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязының, бүгү совет улустуң өмүнээзинден «Авто-Прага» заводтуң, Праганың бүгү заводтарының болгаш фабрикаларының ажылчыннарынга, инженерлеринге, техниктеринге, албан-хаакчыларынга улуг чедиишкинни, Чехословакияның бүгү ажылчы чоннарынга силерниң кайгамчыктыг социалистиг төрээн чуртуңарның чаагай чоруу дээш партияның съездизиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле улуг болгаш долу чедиишкинни чедип алырын күзээрин меңээ чөпшээреп көрүңер!

Эштер!

Чоокта чаа биске база партияның съездизи—СЭКП-ниң XXIV съездизи эрткенин билир болгай силер. Съезд 1971 чылдан 1975 чылга чедир беш чылда бистиң чуртувустуң хөгжүлдезиниң программазын чугаалажып көрген болгаш хүлээп алган, чооккуу чылдарда бүгү кол угланыышкыннарга партияның политиказын ол тодараткан. Мырыңай допчузу-биле чугаалаар болза, ол политиканың кол утказы чүдел дизе, эртем-техниктиг революцияның чедиишкиннерин ажыл-агыйның социалистиг системазының артык күштери-биле каттыштырбышаан, коммунистиг тургузуушкунга бурунгаар чаа улуг базымны кылырында, совет улустуң амыдырал деңнелин улам бедидери болур.

Бистиң эчис сорулгавыс — совет кижилерниң амыдыралын улам эки, каас, аас-кежиктиг болдурарында. Бис күжениишкинниг болгаш сорук киирикчи күш-ажыл-биле чаа чылдарже уткуштур бар чоруур бис. Ол дээрге бистерге чаагай амыдыралче болгаш аас-кежикче, чырыткылыг келир коммунистиг үеже кара чаңгыс орук-тур. Съездиниң шиитпирлерин бүгү совет кижилерниң ол хире уткуп, изиг-биле деткээни, съездиниң шиитпирлерин оларның ол хире чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле чүулдугзунуп көргени — бо бүгү айыткан эчис сорулгаларның чедип алдынар дугайын чугаалап турар, чүге дээрге, улус чон болгаш партия чаңгыс аай, бистиң кол күжүвүс база ында!

Эштер!

Совет экономиканың янзы-бүрү адырларының талазы-биле бистиң партиявыстың съездизиниң тодараткан даалгаларында найыралчы социалистиг күрүнелерниң эрге-ажыктарын база барымдаалап көрген. Чижээ, чарган дугуржулгаларны ёзугаар ССРЭ амгы беш чылда чүгле чаңгыс Чехословакияны безин 70 миллион тонна хире нефть-биле хандырар. А бис ГДР-ни-даа, Польшаны-даа, Венгрияны-даа, Болгарияны-даа, Кубаны-даа болгаш социалистиг өске-даа чурттарны эвээш эвес нефть-биле база хандырар апаар-ла болгай бис. Акы-дуңма чурттар бистен кара болгаш өңнүг металлургияга хереглээр хөй руданы, хөй газты, хөмүр-дашты, чемишчидилгелерни база алыр. Бодунуң ээлчээнде бистиң улус ажыл-агыйывыска херектиг кылыглар болгаш бараанар социалистиг чурттардан Совет Эвилелинге келир дээрзинге база идегеп турар бис.

Кайызынга-даа ажыктыг экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдерин бистиң күрүнелеривистиң беш чылда улус ажыл-агый планнарында киирген. Чооккуу чылдарда социализм чурттарының экономиктиг интеграциязының угланыышкынынга, бүдүрүлгени улам хандыр специализастаарының болгаш кооперастаарының угланыышкынынга улуг базымнарның кылдынары чедип алдынар дээрзинге идегеп турар бис.

Техника талазы-биле бедик культуралыг болгаш чаңчылдарлыг, күчүлүг индустрия баазалыг Чехословакия бо чорудулгага чугула рольду ойнаарын демдеглевейн барып болбас. Чехословак ажылчыннарның кайгамчыктыг мөзү-шынарлары, оларның талантызы, бедик профессионал белеткели болгаш күш-ажыл культуразы, организастыг чоруу болгаш күш-ажылга ынакшылдыы бүгү делегейге сураглыг. Чехословак инженерлерниң болгаш техниктерниң ажыл-херекти чогаадыкчы ёзу-биле көөрүн, билиглерин болгаш дуржулгазын бүгү делегейде үнелеп турар. Черле ынчаш социалистиг чурт бүрүзү бодунуң үнелиг салыышкынын — курлавырларын, аргаларын, дуржулгазын бистиң ниити херээвиске киириш турары-ла шын. Бис шуптувус ындыг кады ажылдажылганың киржикчилери чурттар бүрүзүнүң эрге-ажыктарынга, бистиң бүгү социалистиг дем-каттыштырылгавыстың эрге-ажыктарынга ол байлактарны ажыглаарының эң угаазылалдыг аргаларын тодарадып шыдаар болзувусса, ол дээрге, улуг ажыл-херек, делегей социализмниң туруштарын быжыглаарынче аажок улуг базым-дыр, эштер.

Бистиң чурттарывыстың коммунистиг партиялары, ССРЭ-ниң, ЧССР-ниң болгаш социалистиг өске-даа күрүнелерниң ажылчын аңгызы, бүгү ажылчы чоннары ниити сорулгаларны шиитпирлеп турар. Ажыл-ишчилерниң болгаш демиселчилерниң кашкаш салгалдарының ооң дугайыы боттарының улуг революсчу гимнизи — «Интернационалга» ырлап чоруур олла «бистиң чаа делегейни» кады тургузуп турар бис. Ындыг делегейни тургузары болза бүгү делегейниң ажылчы чоннарының мурнунга, капиталистиг чурттарның пролетарийлериниң мурнунга, национал хосталга дээш демисежип турар улустарның мурнунга бистиң интернационалчы хүлээлгевис-тир.

Ынчангаш ол тургузуушкунга бистиң дайзыннарывыс канчаар-даа шаптыктаарын күзээр болза бистер — боттарывыстың хүлээлгевисти дөмей-ле күүседир апаар бис. Чаа делегей — социализмниң болгаш коммунизмниң делегейи тургустунган турар! Ол дээш амыдырап чурттаар, ону чедип алыр дээш ажылдаар херек, чүге дээрге коммунист бүрүзүнде, күш-ажылдың кижи бүрүзүнде оон артык эчис сорулга болгаш дээди хүлээлге чок болгаш турбас-даа ужурлуг.

Эштер!

Гитлержи Германияның болгаш ооң чалчаларының Совет Эвилелинче халдап киргени болгаш делегейниң ийиги дайынының шиитпирлиг тулчуушкуннарының эгелээни хүнден бээр таптыг-ла үжен чылы элээн каш неделя эрткенде болур. Делегей төөгүзүнге ол эң-не улуг тулчуушкуннарга айтырыг мынчаар туруп келген: ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейде баштайгы социалистиг күрүнези — Совет Эвилели моон соңгаар бактаап турар бе, Европаның улустары хостуг болгаш хамаарышпас чоруун камгалап арттырып шыдаар бе, азы фашистиг кулданыышкынга кирер бе.

Фашизмге удур дайылдажыышкыннарга бистиң улустарның боо-чепсек талазы-биле акы-дуңмалышкы чоруу тывылган. Бистиң хүндүлүг өңнүүвүс, амгы үеде Чехословак Социалистиг Республиканың президентизи эш Людвик Свободаның командылалы-биле чехословак корпустуң кылган эрес-маадырыг чоруунуң дугайын, маадырлар Соколовтуң болгаш Дукланың маадырлыг чоруунуң дугайын, словак улустуң тура халышкынының болгаш тура халышкын кылган Праганың эрес-дидим дайынчыларының маадырлыг чоруунуң дугайында тураскаалды совет кижилер ыдыктыы-биле кадагалап чоруурлар.

Шаг-үе-даа эртип турар. Силерниинде: бистиң уруглары кырып кел чыдар—дээр болгай. Маңаа, бо Прагага делегейниң ийиги дайынының Европага эң сөөлгү даашталашкыннары диңмирээн хүнден бээр ам чээрби беш ажыг чыл эрти. Бистиң бөгүнгү делегейивисте дыка хөй чүүлдер эки талаже өскерилген. Империализмниң чаа ханныг дайынны өөскүдерин болдурбайн барып болур чүвелдир дээрзин улустар медереп билир апарган. Ынчалза-даа делегейниң ийиги дайынының төөгүлүг түңнелдери-биле чөпшээрежирин күзевес, өжээн негээринче чүткүп, амгы кызыгаарларны чаартырып, социалистиг чурттарның улустарын эрги, буржуазтыг корум-чурумнарже катап киирерин күзеп турар күштер делегейде болгаш Европа диптэ-даа бар деп чүвени ыяк билир бис.

Бистер, коммунистер болгаш социализм чурттарының бүгү ажылчы чоннары — дайынчылар бис, улуг төөгүлүг тулчуушкуннуң киржикчилери бис. Бистер, бистиң аңгы талазы-биле дайзынывыстың боолаашкынының адаанда үргүлчү чурттап турар бис. Капитализмниң делегейинче бистиң чайгылыш чок калбарып турар ниити шавар халдаашкынывыска улуг чедиишкиннерни улам хөйнү чедип алганывыс тудум-на, бистерже ол адыышкыннар, ол аталар улам кадыг-дошкун боош турар.

Бистиң дайзыннарывыс социалистиг күрүнелерниң акы-дуңма дем-каттыштырылгазын буза шавар, антиимпериалистиг күштерниң дайынчы фронтузун кошкадыр болгаш сандарадыр дээш бүгү оралдажыышкыннарны кылып турар. Олар бистиң одурууувустан Чехословакияны ушта соп аар бодааннар — оон чүү-даа болбайн барган. Олар чүүл-бүрү арга-мегелерниң, нүгүлдээшкиннерниң болгаш өнчүк-чөңгээлээшкиннерниң дузазы-биле социализм чурттары-биле колониалдыг мөлчүгделден хосталган дешпилгелиг күрүнелерниң аразынга месилдежиишкин үндүрериниң чылдагааннарын нептередирин оралдажып турарлар. Ол оралдажыышкыннардан чүү-даа болбас, дээргилер! Бистиң ленинчи угланыышкынывыс билдиңгир болгаш чайгылыш чок. Социализм чурттарының улуг дем-каттыштырылгазы хүн келген тудум-на быжыксын дээш, Европада, Азияда болгаш Латин Америкада социалистиг күрүнелерниң найыралы болгаш кады ажылдажылгазы улам ханылазын дээш бүгү чүүлдерни кылыр-даа бис. Бистер бүгү антиимпериалистиг демиселчилер-биле, чер кырында тайбыңның, хосталганың болгаш социал дешпилгениң бүгү-ле күштери-биле боттарывыстың дайынчы эвилеливисти бүгү хемчеглер-биле быжыглаар бис.

Социализм чурттарының кады хөделиишкиннери Европага болгаш бүгү делегейге-даа тайбыңны быжыглаарынга ажыктыг эвээш эвес түңнелдерни берген. Ынчангаш бистер бөгүн мынча деп бүзүрелдии-биле чугаалап болур бис: бистиң найыралывыс улам быжыккан тудум-на кады ажылдажылгавыс улам сырый болур, бүгү улустар аразының политиктиг байдалын экижидеринге бистер, шуптувус кады хөйнү кылганывыс тудум-на, бистиң чурттарывыстың болгаш бүгү делегейниң улустарының тайбың болгаш айыыл чок чурттаарынга улам хөй чүүлдерни кылыр бис.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы СЭКП биле ЧКП-ниң аразынга, совет болгаш чехословак улустарның аразынга найыралды база кады ажылдажылганы хөгжүдер болгаш быжыглаар дээш күженишкиннерин харамнанмас дээрзин силерге бүзүредип болур мен, эштер.

Бистиң чехословак акы-дуңмаларывыс-биле найыралчы кады ажылдажылгавыс улам-на хөй талалардыг болзун, ол амыдыралдың болгаш күш-ажылдың чаа-чаа адырларын, чоннуң улам хөй кезектерин хаара тутсун дээш, хоорайларда болгаш суурларда, заводтарда, колхозтарда болгаш совхозтарда совет кижилерниң угаан-бодалының база чүрээниң долу хемчээлдиг хереэ болзун дээш бистен-не хамааржыр бүгү чүүлдерни кылыр бис. Ынчангаш бистиң чехословак өңнүктеривис база-ла олче чүткүүр боор деп идегээр бис.

Бодумнуң чугаамны доозарда бистиң делегация-биле чүректиң ханызындан, эп-найыралчы ужуражыышкын дээш силерге база катап изиг-биле өөрүп четтиргерин болгаш силерге аас-кежикти, кадыкшылды, улуг күш-ажылчы чедиишкиннерни күзээрин илередиксеп тур мен, эргим эштер.

Социалистиг Чехословакияның ажылчы чоннарынга алдар!

Чехословакияның Коммунистиг партиязы болгаш ооң эш Густав Гусакка баштаткан Төп Комитеди делгерезин!

Чехословак болгаш совет улустарның бузулбас найыралы чурттап, быжыгып болгаш чечектелип турар болзун!

(Эш Л. И. Брежневтиң чугаазын чыылганнар улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны удаа-дараа үнүп турган).

СОҢГУЛДАГА УТКУШТУР

М. К. Мендуме соңгукчуларда

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Кара-Хаактың № 28 соңгулда округундан депутатка кандидат кылдыр Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Михаил Клаевич Мендумени депшидип үндүрген «Кара-Хаак» совхозтуң ажылчыннары-биле, тускай эртемниглери болгаш албан-хаакчылары-биле ооң ужуражыышкын хуралы май 27-де болган.

Хуралга бүзүреттирген кижи—совхозтуң партком секретары **А. С. Мадыров** илеткел кылгаш, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринге база соңгулда кампаниязы-биле холбаштыр ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн, бедик идепкейин ол чугаалаан. Дараазында депутатка кандидат М. К. Мендуменiң допчу намдарын чыылганнарга таныштыргаш, соңгулда хүнү—июнь 13-те кандидат дээш бадылаашкынын бээринче бүгү соңгукчуларны илеткелчи кыйгырган.

Школаның өөредилге эргелекчизи **М. Кызыл-оол** сөс алгаш, совхозтуң ажыл-агыйы хүн бүрү өзүп турары-биле кады, Кара-Хаак девискээриниң чурттакчы чонунуң каш катап өскенин демдеглээн. Ол өзүлдениң түңнелинде суурнуң 8 чыл школазын 10 чыл школазынче шилчидер болгаш чаа школаны тудары негеттинип турарын чугаалаан.

Совхозтуң кол зоотехниги **Г. В. Калкунова**, кол инженер **Е. И. Кузьменко**, пенсионер **Е. В. Струков** болгаш оон-даа өскелер санал бергеш, депутаттың кандидадынга тодаргай чагыгларын берген.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **М. К. Мендуме** СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле сорулга бүгү совет кижилерниң мурнунда салдынып турарын, ооң-биле кады республиканың 1971 чылдың планныг даалгаларының болгаш чаа беш чылда сорулгаларның дугайын, республикада үлетпүр бүдүрүлге черлериниң бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынарын болгаш хемчээлин, чаа-чаа үлетпүр бүдүрүлгелерниң немештир туттунарын чугаалаан. Депутаттың кандидады кылдыр аңаа көргүскен улуг идегел дээш өөрүшкүзүн илеретпишаан, соңгукчуларның берген чагыгларын амыдыралга боттандырар талазы-биле боттуг хемчеглерни алырын аазавышаан, чоннуң айбычызы хүндүлүг хүлээлгени күүседир дээш билиин, күжүн харам чок үндүрүп, ажылдаарын бүзүредип чугаалаан.

В. Н. Филиппов соңгукчуларда

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Дүргенниң № 88 соңгулда округундан депутаттың кандидады СЭКП Тыва обкомунуң ийиги секретары В. Н. Филиппов-биле Таңдының көдээ ажыл-агый Дуржулга станциязының ажыл-ишчилери ужурашкан.

Бүзүреттирген кижи, СЭКП Таңды райкомунуң бирги секретары **В. П. Суров** соңгулдага белеткелдиң, районнуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш кандыг хемчеглерни ап турарын чугаалааш, депутаттың допчу намдарын таныштырган.

Ужуражылга хуралынга Дуржулга станциязында килдис эргелекчизи **В. Д. Назын-оол**, башкы **Э. М. Чимдан**, механизатор **Б. М. Долинский** болгаш өскелер-даа санал бергеш, депутаттың кандидадынга чагыгларын берген. Олар чоннуң төлептиг оглу Владимир Николаевич Филиппов дээш бадылаашкынын бээринче соңгукчуларны кыйгырган.

В. Н. Филиппов улустуң көргүскен улуг бүзүрели дээш чүректиң ханызындан өөрүшкүзүн илередип, моон соңгаар ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээринге идепкейлиг киржирин чугаалаан.

К. С. Шойгу соңгукчуларда

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Кара-Хөлдүң № 32 соңгулда округундан депутаттың кандидады СЭКП Тыва обкомунуң секретары **Кужугет Сереевич Шойгу** Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» колхозунда соңгукчулар-биле ужурашкан.

Бүзүреттирген кижи, ук колхозтуң даргазы **Х. Ш. Дыртай** депутаттың кандидадының ажыл-чорудулгазы болгаш допчу намдарын чыылганнарга таныштыргаш, июнь 13-те коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң кандидады дээш бадылаашкынны бээринче кыйгырган.

Чүве чугаалаан эштер илеткелчиниң саналын бир эп-сеткилдиг деткээн.

Депутаттың кандидады **К. С. Шойгу** сөс алгаш, соңгукчуларның бүзүрели дээш өөрүп четтиргенин илереткеш, ону амыдыралга бадыткаары-биле чоннуң херээнге бүгү билиг, мергежилин бээрин аазаан.

В. Н. Мякишев соңгукчуларда

ЭРЗИН. Май 28-те Эрзин суурнуң Культура бажыңын суурнуң чурттакчылары, колхозчулар, ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар долдур олурушкан. Кызылдың № 864 соңгулда округундан РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады **Виктор Николаевич Мякишев**-биле ужуражылга хуралын СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары эш **А. Монгуш** ажыткаш, кандидаттың бүзүреттирген кижизи, СЭКП Эрзин райкомунуң секретары эш **Т. Доюндупка** сөс берген.

Виктор Николаевичиниң допчу намдарын чыылганнарга таныштырбышаан, районда соңгулдага белеткелдиң политиктиг бедик көдүрлүүшкүн-биле калбарганын ол чугаалаан. Ооң соонда Ленин аттыг колхозтуң зоотехниги Д. Зайцев, «Чаа орук» колхозтуң даргазы С. Сакты-Сюрюң, «Мөрен» колхозтуң хойжу бригадазының бригадири А. Моң, районо эргелекчизи Б. Ензук олар сөс ап чүве чугаалаан.

Кызылда № 1 АТБ-ниң чолаачылар бригадазының бригадири, Кызылдың № 864 соңгулда округундан РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат **В. Н. Мякишев** хуралга чүве чугаалааш, чоннуң улуг идегели дээш өөрүп четтиргенин, чоннуң айбычызы болур харыысалгалыг хүлээлгени күүседиринге билиин, күжүн харам чокка бээринге белеңин илергейлээн.

Пролетаржы интернационализмниң

тугунуң адаа-биле

ЧКП-ниң XIV съездизи

ПРАГА. СЭТА-ның тускай корр. Н. Колесовтуң болгаш Б. Краевскийниң дыңнатканы:

Чехословакияның Коммунистиг партиязының XIV съездизи Праганың съездилер ордузунда бодунуң ажылын үргүлчүлевишаан. ЧКП ТК-ның Бирги секретары Г. Гусак кылган, ЧКП ТК-ның отчёт илеткелин, ЧКП-ниң Төп контроль-ревизия комиссиязының илеткелин, 1971—1975 чылдарда партияның экономиктиг политиказының кол-кол угланыышкыннарының дугайында илеткелди съездиниң делегаттары чугаалажып турар.

Партияның болгаш ЧКП ТК-ның апрель пленумунуң (1969 ч.) соңгааны ЧКП-ниң удуртулгазының политиказын долузу-биле деткип турарын делегаттар саналдарында илереткен.

Май 27-де хуралга чүве чугаалааннар: ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, партияның Прага хоорkомунуң секретары **А. Капек**, ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, Словакияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары **Й. Ленарт**.

ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү **Й. Кемпный** мандат комиссиязының илеткелин кылгаш, съездиге 1.195 делегаттар бадылаар эргелиг кылдыр соңгуткан, оларның 32 хуузу ажылчыннар, 52,9 хуузу —материалдыг бүдүрүлгеде ажылдап турар болгаш ында 600 ажыг аалчылар олуржуп турар деп чугаалаан. Чехтерден, словактардан аңгыда ЧССР-ниң өске национал-дарындан — венгрлер, украиннер, поляктар база соңгуттурган. Акы-дуңма 68 коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, 9 национал-демократтыг болгаш дешпилгелиг партияларның төлээлекчилери съездиде келген.

ЧКП-ниң XIV съездизинге БКП-ниң делегациязының баштыңы, БКП ТК-ның Бирги секретары **Т. Живков**, ВСАП ТК-ның Бирги секретары **Я. Кадар**, ГСЧП ТК-ның Бирги секретары **Э. Хонеккер**, ПКАП ТК-ның Бирги секретары **Э. Герек**, Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының делегациязының баштыңы, ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү **Ле Тхань Нги** олар съездиге чүректиң ханызындан байыр чедирген.

АГИТПУНКТУЛАР БОЛГАШ КӨСКҮ АГИТАЦИЯ

Соңгулда хүнү—улуг байырлал. Ону коллектив бүрүзү күш-ажылчы чедиишкин-биле уткуурун күзээр. Соңгулда кампаниязының үезинде парторганизацияларның политиктиг ажылынга көскү агитация бир кол черни ээлээр ужурлуг. Бо ажылдар Кызыл хоорайның чамдык албан-бүдүрүлге черлеринде канчаар тургустунганыл?

Алгы заводу. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче болгаш тоску беш чыл планын хуусаа бетинде күүседиринче ажылчыннарны эвилелдээринче угланган көскү агитацияны мында эки тургускан. Ажылчыннарны күш-ажылче сорук киирип турар плакаттар, лозуңнар, стендилер заводтуң девискээринде бар. Коллективтиң ажыл-ишчилериниң социалистиг хүлээлгелерин чараштыр бижээш аскан. «Коммунизм тургузукчузунуң моральдыг дүрүмү» кызыл будук-биле сиилип бижээни көрүштүг.

Заводтуң конторазынче кире берген кижи «Күш-ажылдың хоочуннары» деп стендини сонуургап көөр. Хүрекпен Кертик-оол, Михаил Липицкий, Екатерина Елкина, Екатерина Черепанова оларның болгаш өске-даа хоочун ажылчыннарның чуруун хоолап аскан. Заводка чаа ажылдап келген аныяк ажылчыннар мону көргеш, оларның күш-ажылга чаагай чаңчылдарын салгап аарын күзээри билдингир. Хүндүлел самбыразында 11 мурнакчының чуруун киирген. Оларның аразында ажыл-ишке кызымак, хөй-ниитиниң ажылдарынга идепкейжи Нина Иванова, Любовь Ахметова, Серж Санчай, Федор Пашинин олар бар.

Чаартыкчы чогаадыкчыларның тускай булуңун тургускан. Ында чогаадыкчы арга-мергежилдерни, чаартыкчыларның чогааткан ажылдарын көргүскен. «Лениниң болгаш партияның херээнге шынчы бис» деп комсомол организациязының шевергин каастаан стендизи кижизидикчи утка-шынарлыг.

Коммунист Розилия Сафиулина редакторлаан «Идик кылыкчызы» деп хана солун—ажыл-иштиң чедер-четпезин илередир коллективтиң көрүнчүү. Солуннуң редколлегиязы фото-солунну база үндүрүп турар. Ооң сөөлгү номерин Бүгү-эвилелдиң апрель 17-де болган Ленинчи субботниингинге тураскааткан.

Ынчалза-даа соңгулдага хамаарыштыр ажылды мында четпес тургусканын чугаалаар апаар. Соңгулда комиссиязының, агитаторларның дежурнайлаар списогун безин тургуспаан. Депутаттарга кандидаттарның намдарын бижээн плакаттарны ам-даа аспаан. Соңгулда дугайында чугула номнар, брошюралар, солуннар, сеткүүлдер делгеттинмээн. № 1 агитпунктунуң эргелекчизи, алгы заводунуң директору Г. И. Сафиуллин бо ажылды кошкак удурткан.

Респотребсоюзтуң автотранспорт конторазы. Көскү агитацияны мында чедимче чок тургускан. «Бүдүрүлгениң мурнакчылары» деп стендиде мурнакчыларның чуруун көргүссе-даа, оларның ат, фамилиязын биживээн. «Коммунистиг күш-ажыл дээш чаржып турар бригадалар» деп бижээн хирезинде ол бригадаларны көргүспээн. Көргүзүг самбыразында коллективтиң ажыл-ижиниң дугайында кандыг-даа чурагайлар бижиттинмээн.

АТК-ның девискээринде тургускан көргүзүг самбыразы эргижирээн, ону 1966 чылда кылган. Бо саңның кырындан 1971 чыл деп бижээш, хөй-ле чурагай-саннарны бижээн. Ында чогум чүнү көргүзүп турарыл? Кижи билип алыры берге.

Май 1-ге тураскааткан «Транспортчу» деп хана солуп ам-даа турбушаан. Хана солуннуң ажыл-иште четпестерни, арагачыларны, чурум үреикчилерин илередир шоодуглуг үндүрүлгези бо чылын чаңгыс-даа катап үнмээн.

АТК-ның клувунда № 14 агитпункт тургустунган. Соңгулдага уткуштур лозуң, плакат, стендилер мында бар болду. Кызыл пөс-биле шып каан столда соңгулда дугайында номнарны делгээн. Депутаттарга кандидаттарның чуруун аскан. Бо хүнге чедир 1062 соңгукчунуң аттарын даңзыда киирген.

— Эртенгиниң 9 шактан кежээкиниң 10 шакка чедир дежурнайлап турар бис. Дежурнайлаар агитаторларның даңзызын тургускан. Агитатор бүгүдези хүлээнген бажыңнарынга доктаамал барып, беседа, солун номчулгаларын чорудуп келген — деп, автосептелге заводундан дежурнайлап келген, № 19 соңгулда участогунуң кежигүнү Августа Лобашова чугаалады.

№ 3 АТБ, автосептелге заводу, электростанция, реалбааза болгаш өске-даа черлерде көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлерин көрүштүг тургускан. Ынчалза-даа чамдык черлерде эргижирээн лозуң, плакаттар, стендилер ам-даа бар. Чижээ, хоорайның харылзаа конторазының № 3 салбырының бажыңының кырында «Май 1 делгерезин!» деп лозуң ам-даа дужүртүнмээн.

Пионерлер бажыңында, №3 кедээ профтехучилищезинде, республиканың херглекчилер ниитилелиниң бажыңында, алгы заводунда тургустунган агитпунктулар дежурнайлаашкынны чүгле ажыл соолунде 6 шактан эгелеп турар. Мындыг чорук безин хоорайдан өскээр чоруур дээн соңгукчуларга болгаш ат, фамилиязын хынап келген кижилерге таарымча чок боор турар.

Илереттинген четпестерни чогуур үезинде эдип алыр дээш үстүнде ады кирген коллективтерниң партия организациялары тодаргай хемчеглерни дарый ап чорудар ужурлуг.

К. САРЫГ-ООЛ.
(Бистиң корр).

ШЫНАР БОЛГАШ ТЕМП ДЭЭШ

Бо беш чылда улус ажыл-агыйынга капитал салыышкыннарны 36—40 хуу көвүдедирип, оларны эң ажыктыг-биле ажыглаарын, тудуг чорударының хуусаазын кызырарын, ажылдың шынарын экижидерин СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларында онзалап айыткан болгай.

Ол сорулгаларны күүседиринге эвээш-биче-даа бол салыышкынны бистиң трестиң коллективтери киирер ужурлуг. «Тыва септелге-тудуг» трестиң организациялары чуртталга, культура-чырыдыышкын болгаш коммунал ажыл-агый черлериниң капитал септелгезин чорудуп база чаа тудугларны кылып турар.

Бистиң трест 1968 чылда организастаттынган, аныяк бүдүрүлге. Трест септелгени-даа, чаа тудугну-даа деңнемнээлдиг чорудар кылдыр планнаан. 1967 чылда кылып турган ажылдардан 1970 чылда ниити хемчээл ийи катап өскен. Ам үеде бот-орулга-чарылгалыг септелге-тудуг организациялары республиканың барык бүгү район төптеринде болгаш Кызылда ажылдап турар. Эрткен үениң иштинде районнарда участоктар-даа, найысылалда эргелел-даа организас-техника талазы-биле быжыглаашкынның оруунче кирген. Бо ажыл-агыйларны инженер-техниктиг кадрлар-биле колдуунда четчелээн.

Трестиң организацияларындан Кызылда септелге-тудуг эргелели эң улуг, быжыг баазалыг коллектив. Ол бодунуң мурнунда тургустунган сорулгаларны чедиишкинниг күүседип, эрткен чылдың дөрткү болгаш бо чылдың бирги кварталдарының түңнелинде социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, СЭКП Кызыл хооркомунуң, хоорүүскомунуң шилчилир Кызыл тугун ийи удаа чаалап алган.

Чоннуң коммунал, культура хандырылгазын экижидеринче улуг кичээнгей салдынып турар бистиң үевисте септелге-тудуг организацияларының харыысалгазы база бедээн. Чамдык четпестер бар-даа болза, күрүне фондузунда оран-сава септээр, чаа тудуглар кылыр талазы-биле ажылда көскү бурунгаарлаашкын барын Кызылдың чурттакчылары эскерип турар боор. Ол дээрге септелге-тудуг коллективиниң шудургу ажылдап турарының, социалистиг чарышты хүн бүрүнүң кичээнгейинге алганының херечизи. Эргелелде партия, профэвилел организациязы олче сагыш салып, чарыштың кижизидикчи ужур-утказын бедидип шыдаан.

Эргелелдиң коллективи болгаш ооң-биле көрээлиг организациялар найысылалда В. И. Ленинниң тураскаалын, баштыңчының адын эдилээн шөлдү тудуп, хоорайны каастап кээн. Кызылчылар септелгениң болгаш тудугнуң шынарын экижидериниң хемчеглерин ап турар. Эрткен чылын ажыглалга дужааган объектилерниң 60 хуузун «эки» болгаш «кончут эки» демдектерге хүлээткен. Съезд мурнунуң чарыжынга бо эргелел эң дээре көргүзүглерни чедип алган.

Бистиң трест СЭКП-ниң XXIV съездизинге уткуштур алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен. Ам бо хүннерде-даа темпини кошкатпаан. Тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң, объектилерни ажыглалга кииреринин-даа планнарын чогуур хуусаазында күүседип, экономика талазы-биле көргүзүглерни база экижидип турар. Чижээ, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин дөрт айларда 106,9 хуу чедирип, септелге-тудуг ажылдарының бот-үнезин 11 муң рубль чиигеткени дээрге ажыл-чорудулгада шын угланышкынны алганының херечизи.

Ажыл үре-түңнелдиг болуп турарының кол дөзү болза, мурнакчы ишчилерниң үлегерин, дуржулгазын нептередир талазы-биле чамдык оралдажыышкыннарны кылганы болур. Кызыл-Мажалыкта—Б. Сарыглар, Х. Ооржак, Кызылда—В. Манаков, М. Петрова, Өвүрде—Б. Карасал, Сарыг-Септе—А. Сухачев ышкаш мергежили бедик, септелгени база тудугну организастаарының дээштиглиг аргаларын өөренгеп, ону коллективке нептередиринге чүткүлдүг, быжыг сагылга-чурумнуг кижилер бистиң коллективтеривисте эвээш эвес.

Сөөлгү үеде тудугнуң болгаш септелгениң шынарын бедидеринче кичээнгей күштелген. Треске специалистиң хүнүн организастааш, ажыл-чорудулганы экижидерде чүнү кылырыл деп айтырыгны ханы сайгарган. Республикада эртем-техниктиг информацияның болгаш пропаганданың бажыңы-биле харылзаа быжыккан. Ол бажың-биле катай организацияларда «шынар хүнүн» эрттирип турар апарган. Ол хүннүң ажылга салдарлыы илдең. Септелге-тудуг организацияларында мастерлер-биле семинарны база эрттирген. Ындыг семинар дуржулга солчурунуң таарымчалыг аргазы дээрзин ооң киржикчилери демдеглеп, кады ажылдажылганың ындыг болгаш өске-даа хевирлерин ажыглаарын олар күзеп турганнар.

Организастыг хемчеглер алганы-биле ажыл кызыгаарлаттынмас болгай. Шиитпирлерниң, сүмелерниң күүселдезин коллективтерде партия, профэвилел организациялары хыналдага алыры чугула. Кызылдың септелге-тудуг эргелелинде ажылды ынчаар тургускан-даа. Эргелелдиң ажыглалга дужааган объектилерин шуптузун эки шынарлыг кылган деп хүлээп алган. Сарыг-Септе участок база ажылдың хөй нуруузун бедик шынарлыг чорудуп турар. Тоора-Хем суурга бо чылын дужааган бажыңнарның шынары база эки болган.

Шынарны экижидер талазы-биле амдыызында эге базымнар кылдынган деп дорт чугаалап болур. Мугур-Аксында, Бай-Хаакта, Чадаанада септелге-тудуг участоктарында бо талазы-биле ажылдың деңнели чавыс. Ооң кол чылдагааны —күш-ажылды организастааны кошкак. Септелгени-даа, тудугну-даа эгелээр мурнунда ооң материал-техниктиг баазазын, таарымчалыг байдалды тургузуп алыр болгай. Ынчаарда үүле бүдүнгүр, сагылга-чурумну-даа быжыглаарынга эптиг болур. План, графикти сагыыры кижилерни мобилизастаар. Быжыг сагылга-чурум дээрге-ле бедик бүдүрүкчүлүг, шынарлыг, үре-түңнелдиг ажылдаарын хандырары-дыр.

Ажыл-чорудулгага амгы үеде эң чугула черни экономика айтырыглары ээлээр. СЭКП-ниң XXIV съездизинге бо беш чылдың кол сорулгазын шиитпирлээри бистиң экономикавыстың чедиишкиннеринден хамааржырын айыткан. Съездиниң шиитпирлери бистиң ажыл-чорудулгавыска удуртулга. Бо талазы-биле чамдык чүүлдерни бисте кылып турар.

РСФСР-ниң Коммунал ажыл-агый министерствозунуң чанында билиг бедидериниң курузунче трестиң болгаш ооң организацияларының экономистерин, бухгалтерлерин, нормировщиктерин, бүдүрүлге килдистериниң инженерлерин өөредип чоруткан. Тресте экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир школада 30 ажыг кижини хаара туткан. Тудуг база септелге ажылдарын карылга чок, а орулга алыр кылдыр организастаарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң айтырыгларын тускай семинарларга сайгарып, аңаа ажылчыннарны киириштирген.

Трест бирги кварталда орулга алырының планын 140 хуу күүсеткен. Кызылда эргелел, санэлектормонтаж талазы-биле бот-орулга-чарылгалыг участок, Тоора-Хемде, Кызыл-Мажалыкта, Өвүрде, Сарыг-Септе, Бай-Хаакта септелге-тудуг участоктары орулгазын элээн көвүдеткен. Туранда, Самагалдайда, Мугур-Аксында участоктар ам-даа карылгалыг. Күш-ажылды механизастаар, хандырылганы экижидер, сагылга-чурумну быжыглаар хемчеглерни бо черлерге ап чорудары негеттинип турар.

Септелге-тудуг организацияларының бо чылын кылыр ажылының хемчээли эрткен чылдыындан 24 хуу улгаткан. Чүгле хемчээл улгаткан эвес, а техниктиг негелдези нарыыдаан. Чижээ, Самагалдайда Культура бажыңы, партия райкомунуң бажыңы, Сарыг-Септе харылзаа белдириниң бажыңы, элээн каш суурларга электри четкизин чаартыры чергелиг нарын тудугларны бистиң коллективтер кылыр. Ынчангаш тудугжулар, инженер-техниктиг ажылдакчылар техниктиг билиин бедидеринче кичээнгейни күштелдирери чугула. Документацияны ылап өөренири, ажылдың чоруп турарын хайгаараары — мастерлерниң, прорабтарның дорт хүлээлгези. Ынчаарда шынар база экижиир.

Шынарны бедидериниң бир аргазы болза, тудуг материалдарының шынарын экижидери болур. Чадаананың, Сарыг-Септиң, Туранның септелге-тудуг участоктарының (Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунга хамааржыр) бүдүрүп үндүрген тууйбу, дилиг материалдары стандарттарга дүүшпес, хээрек, дең-дески эвес, ирик болуп турар.

Бистиң министерствонуң тудуг кезектери болгаш конструкцияларының заводу база продукцияның шынарын экижидеринче кичээнгей салыры чугула.

Тудугнуң-даа, септелгениң-даа кылыр хуусаазын кызырар, шынарын экижидер, бот-үнезин чиигедир дээш чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаарын бистиң трестиң коллективи шиитпирлээн.

М. ЕМЕЛЬЯНЦЕВ,
«Тыва септелге-тудуг» трестиң эргелекчизи.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады С. Санданның бригадазы Кызылдың № 12 кварталында 280 оруннуг уруглар садын тудуп турар. Ончукмаа Хомушкуевна Донгак ол бригадада ам он чыл ажыг ажылдаан. Ооң белеткээн хоюткузу эки шынарлыг болуп турар.

Чурукта: О. Х. Донгак.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Бистиң кандидаттарывыс

КЕЖЭЭ КИЖИ

Ак-Эриктиң ховуларын эргий көрүп чорууурга далай-даа сагышка кирер. Тес кыдыы-биле барычн чүкче чоруптарга, деңгем сарыг хову талыгыр ыракче чаптылып, дээр-биле дегжи берген ышкаш. Дүдүскектер каракка көзүлдүр чиргилчиннеп чыдар.

Республиканың Дээди Совединге депутаттың кандидадынга депшиттирген Кара-кыс Бартаевна Кенейниң төрээн черинче, ооң аалынче бар чыда бойдустуң ол чурумалын магадап чордувус. Хойжуларның аалдары суурдан ырак эвес хавакчыгаштың кырын дургаар чыскаалдар хонгулапкан. Чүге дизе, кыргылда удавас эгелээр, пунктуга чоокшулап келгеннери ол.

— Бистиң сураглап келген аалывыс чогум кайызыл?

— Дөө ол, чаңгыс өгнүң ындында аал ол эвеспе—деп, кирип айтырганывыс өгнүң ээзи, малчын угбай чугаалады.

— Ылаңгыя силерниң бир дугаар хойжу бригададан артында-ла база херээжен кижи республиканың Дээди Совединиң депутадынга соңгудар деп турар-дыр, чүү деп бодаар силер?— деп, бистиң кады чораанывыс райкүүском даргазы Сереңмаа Манзырыкчыевна Байыр-оол оон айтырды.

— Чүү дээр боор, уругларым. Шаанда бистиң тыва херээжен кижиниң сагыжынга безин кирбейн чораан чүве ышкажыл. Тавак кызы Севилбаа, калган Кеней хээкүйнүң Кара-кызы чурттуң херээжен шиитпирлежир-дир. Чазактың, намның улуг авыралы ол-дур деп-ле чугаалаар кижи-дир мен...

Кара-кыс Кенейниң намдары өске чүс-чүс тыва херээженнерниинден улуг ылгал чок. Кадыг-дошкун дөртен бир чылдың кыжынында ол төрүттүнген. Кыш боорга, Агарга аргастанып, чайын кээп элезиннер ортузунда агып чыдар Нарын хемге чайлаглап чораан көшкүн мал амыдыралдыг Барта болгаш Има Кенейлер ооң ада-иези-дир. Кырган Барта 1960 чылда мөчээн. Кажан дайзын-биле демиселдиң берге чылдарында олар кызымак ажылдап, фронтуга дузаламчыга эвээш эвес үлүүн киирген. Өске чүүлдерни санаваска 5 аът, 2 бе аалдың коданындан дузаламчаа барган. Ак-Эрикке колхоз тургузуунга идепкейлиглерниң санынга кымнар туржук? Кенейлерни улус ыяап-ла адаар. Бе тудуп, хымыс кылып, сиген-шиибишин белеткежип, хой кадарып, Доозуннугнуң улуг бугазын касчып... чүнү кылбаан дээр.

Кежээ ада-иениң уруглары база ажылгыр болур. Ам 66 харлыг кырган Има Соктаевнадан уруунуң дугайында айтырарымга, мынча деп чугаалап орду:

— Бичезинден-не кежээзи кончут кижи чүве. Шаанда Агарга кыштаглаар турган бис. Даг-даштан чуглуп бадып, ыглай-ыглай хоюн хавырып чорууп чүве болбазыкпе. Сес класс доосkан соонда колхозка ажылдап турган, тосту доозуп алды. Малче үнер мурнунда школаның повары турду. «Эки поварывыс» деп башкылар меңээ бо-ла чугаалаар чүве ийин.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болган оюн колхозтуң малчыннары төлептиг белектерлиг уткаан.

Ынчан Кара-кыс өөнүң ээзи Байыр-оол-биле (ол тракторист турган) ийилээн үр бодап келген күзелдерин илередип, колхоз баштаар черинге билдириишкинни киирген.

Комсомол организациязының секретары Бежей Манзай комсомолчу путёвканы аныяк өг-бүлеге тутсуп тура:

— Силерниң шиитпириңер кончут шын-дыр. Бисте аныяк малчыннар ам-даа эвээш болгай. Хоочуннарывыс кырып-назылап келген-дир. Оларны чаа, шыырак күш чоорту солуур апаар... Чедиишкинниг ажылдаарын күзедивис — дээш, аныяк кижилерниң холдарын дыңзыг туткан.

Олар кайызы-даа малчыннар уруглары. Ол үеге чедир найыралдыг өг-бүле эвээш эвес бергелерни эртип дадыккан. «Аа, баштайгы бир, ийи чыл биске берге-ле болган ийин» деп, ам олар чугаалап олурар болду. Түңнелдер өскелерден дора эвес турган, ынчалза-даа мурнакчыларга деңнежир хире эвес. Ам чүү херегил? Хоочуннар чүнү сүмелээрил? Кол-ла чүве—кызымак ажылдаары. Ону кылырынга аныяк энергия четчир. 1969 чылдың бирги чартыында олар эки түңнелдерлиг болган. Комсомолчу малчыннарны шаңнап, мактаан. Олар төрүүр чүс хойдан-на 95 хураганны ап, хой бүрүзүнден-не 2,8 кг дүктү кыргып, колхозта база дээре көргүзүглүг болган. Ооң соондагы чылдарда улам бедик социалистиг хүлээлгелерни алгаш, чедиишкинниг күүсеткилээн.

Хойжуларның өө улуг, делгем. Ишти арыг-силиг. Чараш угулзаларны өңгүр будуктар-биле чураан аптаралар. Өгге таарыштырган чиик стол, саңдайлар, хевис-дорожкалар, чурук-хөрүк. Өгнүң ээзи, ортумак сыныг, биче сеткилди илереткен чымчак шырайлыг аныяк херээжен кижи аъш-чемин кылып салды. Орун кырында мырыңай чаш кижи изиргенгеш, оттуп кээп ыглай берди.

— Уругларыңар хөй бе?

— Алды кижи, ийизи оол.

— Школада өөренип турарлары база бар ыйнаан?

— Ийе. Улуу Анисья дөрткү класста, а Артур—бирги классчы. Амур, Анила, Анна колхоз төвүнде ясли-садта турар. Бистиң-биле чүгле бо кижи—Алёнка кады турар.

Чоннуң идегели, бүзүрели дег харыысалгалыг чүве кайда боор. Аңаа төлептиг болур дээш улам кызып, хүнден-хүнче өзүп, төрээн партиязының хереэ дээш ажылдаар апаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады Кара-кыс Бартаевна Кенейниң бодалдары база ындыг.

А. ДЕМБРЕЛЬ,
«Шынның» корр.

Малчын дугайында чылыг сөс

Арыг кара суглуг Ирбитей хем шуралыктап, шулурткайнып дагжавышаан, Убса-Хөлче агып кирип чыдар. Чалааты, Хоолу, Ирбитей ол ынчаар чараш-ла чурумалдыг черлер. Магалыг чайның баштайгы демдектери көстүп, ойчиктиң оът-сигени көгерип, ыяштарның бүрүлери ногаарарып эгелээн. Бүгү-ле чүве өөрүшкү-маңнайлыг, ындамында куштарның янзы-бүрү хөглүг аялга үннери чаңгыланыр.

Чылдың эки үези — чай чоокшулааан тудум, «Торгалыг» совхозтуң Ак-Чыраа салбырының малчыны Н. Д. Натпит-оол аңаа сеткил ханган, улуг өөрүшкүнү илереткен олурар. Чүгле малчыннар эвес, тараажылар база, ажылчы бүгү чон шагның ол магалыг ээлчээн байырлап уткуурлар.

Назы-хары бежен ашкан Николай Дембиреловичиниң күш-ажылчы чылдары мал-биле шуут холбаалыг. Ниитиниң мал ажылынга ол ам 16 чыл болган, төрээн совхозунга бо аразында хөй-хөй аныяк малды немей өстүрүп, мал ажылының элбекшил продукциязын күрүнеге белеткеп берип келген.

Ирбитейде өшкү бригадазының малчыннарында Н. Д. Натпит-оолдуң көргүзүү эң бедик болуп, төрүүр чүс башка онаашты ол чыл бүрү 110—115 анайны менди доруктуруп, бир өшкүден ортумаа-биле 560 грамм чедир дүктү кыргып ап турар. Николай Натпит-оол болгаш ооң кадайы Мария Натпит-оол оларның кайызы-даа ажылга онза кызымак, мал дээнде амыр-дыжын бодавас, аяк шайын безин шала ижер кайгамчык кежээ эштер. Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп атты Мария Бораевнага тывысканы таварылга эвес.

— Ирбитейлер өшкү малдың ёзулуг ораны, ооң кадыр даглары, кадар оъттуг мээстери өшкүге кайгамчык тааржыр чер — деп, Натпит-оол ирейниң чугаалап олурары кончуг шын. Чайгы, күскү семиртилгени билдилиг организаставышаан, кышкы одарны чөп ажыглап, ажаалда хайгааралче кичээнгей салып турарындан ооң кадарган кодан өшкүзү чыл бүрү менди, улам өзүп турар.

Николай Дембирелович Натпит-оолдуң, оон чаңгыс чер-чурттуглары, Өвүр район Совединиң депутадынга кандидат кылдыр депшиткен. Хоочун малчын эш-өөрүнүң ол идегелин шынзыдып, чонга бараан болур, ооң айбычызы хүлээлгени амыдыралга бүдүредип шыдаар.

Н. ТАМДЫН.

Ажыл-ижи-биле алдаржаан

Куулар Санчат-оол, ооң кадайы Куулар Дүкүлдей оларның үнелиг ажыл-ижи чүгле районда эвес, республикада безин сураглаан. Ол өг-бүле «Торгалыг» совхозтуң хой ажылында ам он беш чыл чедип турар. Бо аразында олар Төрээн чуртунга чеже хойну немей өстүрүп, эки шынарлыг дүктү болгаш эътти бүдүрүп бербээн дээр, ону чүстеп эвес, муңнап санаар апаар.

Эрткен юбилейлиг чылда Кууларлар төрүүр чүс хойга онаашты чүс хураганны менди доруктуруп өстүрген, хой бүрүзүнден ортумаа-биле 2800 грамм дүктү кыргып алган. Бо чылын оларның коданында 350 хой бар, менди болгаш семис күштүг кыштаглаан, ам барык шупту оолдапкан. Майның 20-ге чедир төрээн 338 хоюнуң 340 хураганы бүрүн бар.

— Күш-ажыл кижини алдаржыдар—деп, чоннуң чугаазы үндезин ужурлуг. К. Санчат-оол коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, «Алдарлыг малчын», «Хой ажылының мастери» деп алдарлыг аттарның эдилекчизи. Бо чылын ону Күш-ажылдың Кызыл туг орден-биле шаңнаан. Малчынның хары бежен чоокшулаан, назыны улгатса-даа, ол аныяктарга үлегер болуп, амыдыралга үнелиг дуржулганы нептередип турар.

Өг-бүлеге херээжен кижиниң ролю улуг, чүгле ол эвес, ылаңгыя мал ажылынга, ооң чаш төлүн менди доруктуруп өстүреринге онза киржилгелиг. Малчынның кадайы К. Дүкүлдей шак ындыг мезу-шынарлыг, чонга макталдыг ие, ол тос уругларны өстүрүп, оларны совет патриотизмниң болгаш интернационализмниң ёзузунга шын кижизидип турар.

Кууларларның улуг уруу — Борбаанайы «Коммунизмче орук» колхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи, Чечек оглу — «Торгалыг» совхозтуң механизатору, Светланазы — Улан-Удэниң культура институдунуң студентизи. Оон өске дөрт уруу — Торгалыгның болгаш Кызылдың школаларында эки өөренип турар, ийи хеймери боттарында. Ажыл-ишке чүткүл мергежилдиг, амыдырал-чуртталгага үлегер-чижектиг — мындыг өг-бүлеге торгалыгжыларның чоргаараныры чөптүг.

В. БАИР.

Өвүр район.

Иван Данзурун — Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны. Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунда ооң удурткан хойжу бригадазы сөөлгү сес чылда республиканың мурнакчы хойжу бригадаларының бирээзи боп келген.

Эш Данзурун боду сески беш чылдың планныг онаалгаларын чедиишкинниг күүсеткени дээш Ленин орден-биле шаңнаткан. Мурнакчы малчын бо чылдың бирги кварталында төрүүр чүс хойга онаашты 103 хураганны камгалап алган.

И. С. Данзурун — Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Чыргаландының № 100 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады.

Чурукта: И. С. ДАНЗУРУН.

Т. Санданның фотозу.

КҮРҮНЕГЕ ШЫНАРЛЫГ ЭЪТТИ БЕРЭЭЛИ

Колхозтар болгаш совхозтар күрүнеге дужаар продуктуларга керээ-контрактацияны план ёзугаар болгаш боттарының болдунар аргаларын барымдаалап планга немей-даа чарган турар. Керээ-контрактацияны чарып турар үеде, чиг-эътти хереглээр бүдүрүлге черлериниң, белеткел организацияларының хүнде, айда, кварталда болгаш чылда бүдүрүкчүлүг аргазын санап көрүп тургаш, чижээлээрге, малды дужаарының талазы-биле, ай санында графикти белеткел организациялары-биле колхозтар, совхозтар аразынга, эът комбинады биле белеткел организацияларының аразынга тургускан турар ужурлуг.

Бистиң чамдык удуртур ажылдакчыларывыс база тускай эртемниг эштеривис мал дужаарының график-планын амга чедир үнелеп көрбейн турар. Ол шын эвес.

Мал хүлээп алыр баазаларга малдың үр үе иштинде хүлээп алдынмайн хөйү-биле чыглып туруп бээрин, ооң уламындан кужун кудуладыр болгаш деңзизин чидирер чоруктарын болдурбазын графикке барымдаалаан турар ужурлуг. Малды дужаарының графигин үнер айга чедир 15 хонук бурунгаар колхозтар болгаш совхозтар-биле белеткел организациялары дугуржуп чугаалашкаш, графикке ийи тала ат салган турар болгай. Бир эвес бо чылын графиктиң чогуур үе-шаан барымдаалавас болза, мурнунда чылдар ышкаш, мал дужаар баазаларга малдың үр үеде хүлээп алдынмайн чыглып туруп бээр чоруктар хевээр артар апаар.

Республиканың колхозтары, совхозтары партияның XXIV съездизинге алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип, күрүнеге эът садар талазы-биле съезд мурнунуң хүлээлгезин ажыр күүсеткен, ооң-биле кады саткан малдың шынарын бедиткен Таңдының, Бии-Хемниң болгаш Каа-Хемниң ажыл-агыйларын айтырары артык эвес.

Бо районнардан келген малдың куш деңгели бедик, деңзи аайы-биле алырга 320—360 кг чедип турар. Бии-Хемниң, чижээ, «Өөк», «Саян» дээн ышкаш, чамдык совхозтарындан, дужааттынган 2—3 хар чедир назылыг бугажыктарның болгаш шарыжыктарның деңзизи 350—400 кг чедип турар. Ол ышкаш Таңдының база Каа-Хемниң колхоз, совхозтарында күрүнеге садар малдарның кужун экижидер болгаш деңзизин көвүдедир талазы-биле багай эвес ажылдарны чорудуп турарын айтыр апаар.

Үстүнде айыткан районнарның бо талазы-биле чедиишкиннериниң чажыды чүдел? Күрүнеге садар аныяк-даа, улуг-даа бода база шээр малдың семиртилгезин чылдың кайы-даа үезинде зоотехниктиг аргалар ёзугаар шын чорутканында. Оон ыңай, мал чемин четчир кылдыр белеткеп, мал чеминиң кышкы рационун шын тургузуп, а чайгы үеде малдың одарын таарыштырып, ону оъттуг, суглуг черлерге ажаап турарында болур. Ол районнарның колхоз, совхозтарында малдың уксаажыдылга ажылын экижиткен. Ол ажыл-агыйлар белеткел организациялары-биле сырый харылзаалыг. Керээ-контрактация ёзугаар дужаалдага малды баш бурунгаар белеткевишаан, дужаалда графигин ай санынга тургузуп алгаш, ооң күүселдезин хажытпайн ылаптыг сагып турар.

Күрүнеге садар малдың шынарын экижидерде, малды баштай назы-харын, эр-кызын барымдаалап үзер, а үскеп соонда, ооң чем-суурун тургузар, ол ышкаш эң эки оъттуг черлерже сайгаргаш, одарладып семиртир херек. Тускай үскен малдарны семиртилгете тургузарының мурнунда кадарчы кижиге деңзилеп хүлээдир. Оон соонда деңзилээшкинни ай бүрүзүнде чорудуп турар. Малды семиртилгеден алгаш, күрүнеге садар дээнде оон деңзизин баштай деңзилээшкин ведомозунга бижээн турар, бо дугайын ажыл-агыйларның тускай эртемниглери эки билир болгай. Ындыг болза-даа үстүнде айыткан чүүлдерни ам-даа чедир үнелевейн турар бис.

Бо ажылды чорударда барыын талакы болгаш Эрзин, Тес-Хем районнарның ажыл-агыйларында мал деңзилээр улуг деңзилер, сорттаар кажаалар безин ам-даа чедир кылдывмаан азы шуут чок боор турар. Ооң уламындан малды садар үеде документилерни чедир кылбас азы оларның долдурбаан арыг майыктарын алгаш келириниң хөй-хөй таварылгалары ам-даа уламчылавышаан. Бо чорук малдың шынар талазын бедидеринге база аажок моондактыг болурун билири чугула. Ындыг янзылыг фактылар Бай-Тайганың «Тээли» совхозунга, «Кара-Хөл» колхозунга база өске-даа районнарның чамдык ажыл-агыйларынга 1970 чылда туруп турган болгай. Колхоз, совхозтарның зоовет ажылдакчыларының ындыг янзылыг четпес чорууп ажыглап алгаш, белеткел организацияларының чамдык ажылдакчылары саткан малдың кужун өнедиин куду кылдыр бижиир, кандыг-бир чылдагаан ужун малды хүлээп алырындан ойталаар таварылгалар кайы көвей турган. Ындыг фактылар Кызыл-Мажалыктың мал хүлээп алыр пунктузунга. «Дөн-Терезин» болгаш «Шивилиг» совхозтарга хөй болуп тургулаан.

Керээ-контрактация ёзугаар ай санында доктаамал эът дужаарын чамдык совхозтар база-ла күүсетпейн турарлар. «Торгалыг», «Тес-Хем» совхозтар январь айда чаңгыс килограмм-даа эът дужаавайн, чүгле февраль, март айларда кээп дужааган. Ол ышкаш бирги кварталда колхоз, совхозтар эът планын чедиишкинниг күүсетсе-даа, апрель айда күрүнеге эът дужаарының темпизин кошкаткан. Апрель айда Өвүр, Тес-Хем, Эрзин районнарның ажыл-агыйлары күрүнеге эът дужаарынга шуут киришпээн. Чөөн-Хемчик район апрель айда чүгле 180 центнер болгаш Барыын-Хемчик — 138 центнерни дужааган. Бо чорук чартык чыл планын күүседиринге таарымча чок боор, май, июнь айларда мал семиртир совхозтарга малдың хөйү-биле чыглып келирин болдурар, оларның шын ажылдаарынга улуг шаптыкты таваарыштырар дээрзи чайлаш чок.

Керээ-контрактацияда айыткан чүүлдерни удуртулга болдуруп, малды күрүнеге ай санында доктаамал садып дужаар чорукту чедип алырда колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларынга база зооветажылдакчыларынга негелдени улгаттырары чугула. Ол ышкаш мал семиртир совхозтарның директорларының белеткел талазы-биле оралакчылары керээ-контрактацияның күүселдези дээш ажыл-агыйлардан негелдени үргүлчү салып, мал дужаарының графигин ёй-шаанда тургузарын чедип алыр, күрүнеге дужаары-биле азыралда тургускан малды үргүлчү көрүп, эки күштүг малдарны эът комбинадынга шуут чорудар дугайында путёвка-нарядтарны саадал чокка берип турарын чедип алыр херек.

Директорларның белеткел талазы-биле оралакчылары боттарының хүлээлгезин күүсетпейн, малды хүлээп алыр тускай кижилерниң база баазаа эргелекчилериниң хүлээлгезин күүсеткеш туруптар фактылар турган. Чижээлээрге, «Тыва» совхозка турган эш Иващенко, «Шивилиг» совхозтуң эш Шадрин дээш, оон-даа өскелер боттарының хүлээлгезин күүсетпейн чүгле баазаа долганып турар. Баазалар эргелекчилериниң, мал хүлээп алыр кижилерниң кылыр ажылын боттары холгаарлай бербейн, харын оларга практиктиг дузаны чедирер, оларның ажылын контрольдаар, хайгаараар херек.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин болгаш Директиваларын амыдыралга боттандырар, чартык чылдың планын хуусаа бетинде күүседир төлээде, күрүнеге садар малдың чүгле баш санын бодаваш, саны көвей, кужу куду мал киирип турбайн, оларның семиртилгезин эки шынарлыг чорудуп, графикти эки сагып тургаш, эки шынарлыг эътти Төрээн чуртувуска берээлинер.

Б. МОНГУШ,
Көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң болгаш шынарының талазы-биле күрүне инспектору.

„САЯН“ ЧАА ПРОГРАММА-БИЛЕ

Бистиң интервьювус

Тыва АССР-ниң Күрүне филармониязының директорунуң оралакчызы Эдуард Харитонович Хайманов-биле бистиң корреспондентивис чугаалажып, чамдык айтырыгларга харыыларын оон диләэн.

— Тываның күрүнениң «Саян» ансамблиниң чаа программазының дугайында чүнү чугаалап болур Силер, Эдуард Харитонович?

— Ансамбльдиң чаа программазын «Ак-көк Саян дагларының кыры-биле» дээр чүве. Ийи кезектен тургускан программада янзы-бүрү көргүзүглер бар. Тываның улустуң ырлары «Кайгамчыктыг интернационалдан» эгелээш, «Тооруктуг долгай Таңдым», «Хандагайты», «Бай-ла Тайгам» база амгы үениң ырларынга чедир хөй ырлар кирген.

Танцы аймаа хөй, чижээ, «Әлдек шыңгыраш», ижин-лер танцызы, «Аът чарыжы», «Дамбыралар» дээш, өске-даа. Оон ыңай, ансамбльдиң танцы бөлүүнүң күүседири «Мээң ак-көк — Енисейим» деп ыр-танцылыг композицияны, «Чайлагга байырлалдыг кежээ» дээр хойнуң күүселдезин көрүкчүлер сонуургап көөрлер. Демир хомус-биле күүселделер, сыгыт, хөөмей, каргыраа база бар.

— Ансамбльдиң программазын белеткээриңге кымнар кол рольду ойнап туржук ирги?

— Ону белеткээриңге хөй мергежилдиг кижилери киришкен: композиторлар, чогаалчылар, ыры болгаш танцы талазы-биле тускай эртемниглер, артистер, чурукчулар болгаш оон-даа өскелер. Ансамбльдиң уран чүүл удуртукчузу, кол режиссёру Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Р. Н. Лесников, музыка талазы-биле удуртукчузу Россия Федерациязының уран чүүлдериниң алдарлыг ажылдакчызы композитор А. Б. Чыргал-оол болуп турар. Танцы талазы-биле удуртукчулар С. Монгуш, Х. Альмухаметов база Р. Ульянов, а ыры талазында — Э. Жемуляева олар. Программа идея талазы-биле бедик болурундан аңгыда, көрүкчүлерге эң-не солун, сеткил-сагышты хайындырып келир эң-не уран мергежилдиг болзун дээш база улуг сагыш-ты олар салган, хөй ажылды кылган. Программаны улам болбаазырандыр болдурарынга республика найысылалының партия, совет, хөй-нийти база чогаадыкчы организацияларының ажылдакчыларының ансамбльдиң белеткел концерттеринге киржип турган берген саналдары ажыктыг, ужур-дузалыг болгулаан.

— Ырларның, танцыларның көрүкчүлерге эстетиктиг салдарының дугайында чүнү чугаалап болур Силер?

—Эрте шагдан бээр ырларда болгаш танцыларда чоннуң сеткил-сагыжы, чүдү-түрээ сиңниккен дижир болгай. Ынчангаш улустуң аялгаларын ырлап кириптерге зал иштин шип-шимээн баргылаар, ол дээрге ырларның кижилерге дээштиг болганын чугаалап турар. «Тооруктуг долгай таңдым долганзымза тодар-ла мен, азы Барып-барып бады келген бажы бедик Бай-ла тайгам» деп, ыраажылар бадырыптарга азы «Дыңгылдайны» ырлай бээрге чамдык кижилер караан чажып чоруп олурар-даа дижир-ле-дир. Азы хамнарлыг танцы көстүп келирге, аныяк оолдуң аныяк ывак уруун дүжүмет кижи базымчалап, хамнар дадамчылап турда, демги оол чедип келгеш, уруун камгалап ап, хамнарны тиилеп каарын көрүп тура, көрүкчүлер бирде хорадап, бир өөрүп-даа кээп турары илдең. Дээрин эш-өөр чугаалап турар.

Бо бүгүдеи алгаш көөрге, кижиниң күзелин хандырар талазы-биле программа чедиишкинниг белеткеттинген деп болур бис. Ол чүге ындыгыл дээрге, тыва уран чүүлдүң чоннуң амыдыралы-биле, чурттуң бойдус байлаа-биле шуут холбаалыг болуп турарында-дыр. Чоннуң далай ышкаш аас чогаалындан, оон амыдыралындан уруп алган мергежилдиг күүседилгелер харын-на көрүкчүлерни сонуургадыр болгай, ону чедип алган-дыр бис деп, чугаалап болур бис.

— Ансамбльдиң амгы болгаш чоокку келир үедеги ажылының дугайында чүнү чугаалап болур Силер?

— Бо хүннерде бистиң ансамблиниң Тес-Хем, Эрзин районнарга чорааш келген. Аңаа чон оларны эки хүлээп ап турган.

Ынчаарга июньнуң эгезинде ооң киржикчилери Красноярск крайже баар, ооң хөй черлеринге концерттерни көргүзер. Ооң соонда Новосибирскиге, Кемеровога, Барнаулга баргылап, ол черлерниң чонунга боттарының мергежилин көргүзерлер. Хакасияга-даа баар. Бо чоруушкунну соон дарый Моолга баар деп план база бар, чүге дээрге, Моолдуң найысылалынга совет-моол аныяктарның уран чүүл талазы-биле фестивалы болур, ынаар бистиң ансамблиңиз хаптар чадавас. А ооң соонда бистиң улуг Төрээн чуртувустуң найысылалы — Москвага бистиң артистеривис чеде бээрлер.

— Ансамбльдиң киржикчилериниң идик-хеп талазы-биле байдалы кандыг ирги?

— Бистиң артистеривистиң хептерин Тывадан чагыг ёзугаар Москваның хоорккүүскомунуң театр талазы-биле бүдүрүлге комбинадынга даарадылаан. Янзы-бүрү торгулардан кылган платьелер, угулзалыг тыва идиктер, дошкалар, маактарлыг борттер, оон ыңай чалаа, сырга, чинчи дээн ышкаш чараш эдилелдер — бо бүгүнү шылаар шаа-биле ажыглаан, оларда тыва аян черле илден.

Хептерни Москвада чурукчу Е. Г. Аксельродтуң шыйып кылган үлегерин ёзугаар белеткээн, ол кижи бистиң республикага каш удаа чораан болгаш артистер-биле кады кожээ үнүп, чоннуң амыдыралын, культуразын, уран шеверлериниң кылыгларын, тыва угулзаларны көрүп, өөренип ап чораан. Ынчангаш, чижээ, нийти ырның киржикчилери сценага үнүп келирге, дээрниң аяс көк аяны, чайын шынааларга үнүп келген оң-баазын чечектер чараш, көрүштүг хептерлиг оолдар, кыстар кижиниң карааи өөртүп келир.

Түңнелинде чугаалаар чүвем: бистиң артистеривис совет чуртувустуң өске областарынче мергежилин көргүзүп чоруптарга, оларның чедиишкиннеринге өөрүүрүвүстен аңгыда, чогаадыкчы улам улуг үлени бүдүрерин күзээр бис.

ЧУРУКТА: — ансамбльдиң эки танцычыларының бирээзи Нина САРЫГЛАР.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

МАЙНЫҢ 29-ТА хоорайның паркынга массалыг сеилгүүстээшкин 10 шакта эгелээр. А 12 шакта Ногаан театрга кызыгаархарыларның бот-тывынгыр артистериниң концерти болур. Ол-ла театрга парктың шаңналы дээш, хостуг хүреш талазы-биле маргылдаа 14 шакта эгелээр.

«Хүреш» стадионга бут бөмбүүнүң талазы-биле республиканың кубогу дээш маргылдаа 17 шакта эгелээр.

Школа-интернаттың спорт шөлдеринге спорттуң дөрт хевиринге маргылдаалар болур, эгелээри — 10 шакта.

МАЙНЫҢ 30-ДЕ паркка массалыг сеилгүүстээшкин база 10 шакта эгелээр. Ногаан театрга хостуг хүреш талазы-биле маргылдааның уламчылалы болур, 10 шакта эгелээр. Ол-ла шакта профэвилел-комсомолдуң чиик атлетика талазы-биле кроззу 10 шакта эгелээр болгаш бут бөмбүүнүң талазы-биле хоорайга бирги чер дээш маргылдаа 17 шакта эгелээр.

АК-КӨК ЭКРАНГА

МАЙ 29-ТА

МОСКВАДАН

11.55—Программалар дамчыдылгазы. 12.00—Сөөлгү медээлер. 12.05—Улусчу телеуниверситет. Эртем болгаш техника факультеди. **«Радиоэлектроника эртемге болгаш техникага».** Ийиги дамчыдылга. 12.45—Культура факультеди. **«Совет кинонуң жанрлары болгаш хевирлери».** 13.30— Уругларга. Дириг чуруктарлыг фильм. 13.45—**«Кезээде хүннен турзун».** Концерт. 14.30—Школачыларга. **«Спортчу азбука».** Хол бөмбүү. 14.55—**«Оор чорук».** Уран-чечен телефильм. Бирги сериязы. 16.00—**«Музыкалыг маргылдаа».** Ленинградтың Киров аттыг заводунуң болгаш Магнитогорсктуң металлургия комбинадының бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң көргүзүглери. 17.00—ССРЭ-ниң уран чүүл Академиязының кежигүннериниң чогаалдарының делгелгези.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Уругларга фильмнер. 18.00—Телекөрүкчүлерниң чагыын ёзугаар. **«Дош корунчук».** Телефильм.

МОСКВАДАН

19.00—Сөөлгү медээлер. 19.15—**«Дириг амытаннар делегейи». «Африканың камгалалдыг черлери-биле».** 20.20—**«Чагырыкчылар ажыы-биле». «Аар-берге үелер».** Дамчыдылганы В. Зорин чорудар. 21.00—Д. Голсуорси — **«Баштайгызы болгаш сөөлгүзү».** Телешпин. 22.00—Кинопанорама. 23.40—00.05—Улустар аразының программазы.

Чиигелделер туруп болур бе?

„ШЫННЫҢ“ айтырыг, харыы, тайылбыр СТОЛУ

Мээң өг-бүлем ниити шупту 10 кижи, уругларывыс эң улуу ажылдап турар. Бирээзи Кызылда, ийизи Сарыг-Септе, өске ийизи Ильинкада өөренип турар. Бирээзи беш харлыг, эң бичези хар четпээн. Уруглар чаш болгаш кадайым амгы үеде ажылдавас. Мурнунда шыдаар шаа-биле ажылдап турган. Бодум механизатор мен.

Сөөлгү үеде доктааткан күш-хүнүн чедир ажылдаваан дээш чыл санында-ла көдээ ажыл-агый үндүрүүн 50 хууга улгаттыр төлеп тур бис. Ынчангаш чамдык айтырыгларым бар.

1. Хөй уруглуг нелерге күш-ажыл талазы-биле кандыг-бир чиигелделер турар бе? Бар болза, колхозчу нелерге доктааткан, азы ажылдаза чогуур күш-хүнүн каш кылдыр доктаадып турарыл?

2. Маадыр нелерге бо талазы-биле чиигелделер кандыгыл? Олар база-ла доктааткан күш-хүнүн ылап-ла күүседир бе?

Кенден СРАТ-ООЛ.
Каа-Хем район.

* * *

МЕХАНИЗАТОРНУҢ АЙТЫРЫГЛАРЫНГА ДАРААЗЫНДА ХАРЫЫЛАРНЫ БЕРГЕН.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң 1953 чылдың август 8-те хүлээп алганы «Көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң дугайында Дүрүмнүң» 6 дугаар чүүлүн ёзугаар доктааттынган күш-хүнүнүң минимумун чылдагаан чок черге ажылдап албаан колхозчуларның өг-бүлезин көдээ ажыл-агый үндүрүүн 50 хуу улгаттыр төлээр ужурлуг.

Доктааттынган күш-хүнүнүң минимумун ажылдап күүсетпээн колхозчуларның өг-бүлезиниң дансызын колхоз баштаар чериниң кирип келгенин ёзугаар колхозчуларның ниити хуралынга чугаалажып көөр. Ол хуралга ындыг өг-бүлелерниң дугайын тус-тузунда чугаалашкаш, чылдагаан чок черге ону чедир ажылдап албаан өг-бүлелерниң дансызын райкүүскомнуң сан килдизинче киирер.

Ону ажылдап күүседир арга чок чылдагааннгыг черге күүсетпээн дээр дугайында хамаатыларның хомудалын колхозчуларның ниити хуралынга база катап чугаалажып көөр. Бо талазы-биле хүлээп алган шиитпирин райкүүскомнуң сан килдизинге киирер. Аңаа үндезилээш, көдээ ажыл-агый үндүрүүн 50 хуу улгаттырар бе, азы чок бе дээрзиниң дугайында бодунуң шиитпирин ол албан чери үндүрер.

Колхозчуларның ажылдап алыр күш-хүнүнүң минимумунуң хемчээлин колхозчуларның ниити хуралынга чугаалажып көөр. Ол хуралга хөй уругларлыг болгаш Маадыр-иелерниң ажылдап кылыр күш-хүнүнүң минимумун тодараткан турар ужурлуг.

С. ДОРСАТ,
профэвилелдерниң область чөвүлелиниң юрист консультантызы.

Балыкчының блокнодундан

«ДУРГУН-ИРЕЙ»

(Баштактаныг)

—Хек үнүнде уйгу кончуг
Хей-ле эрте турган чоор бис.
Шугла, соогун — дээштиң
кадай
Шугулдаксаар аяныг де.
— Чок-чок, өршээ, ынча дивс.
Чодур-Терек баарында
Үттүг-Әэрем белдериндев
Үштү-дөртү ушта соп кээйн.
—Эртениң-не, сыр даң баштап
Әлдептиңиш, салып-ла каар.
Азы чүүну болчап алдын,

Ажыы-биле шыныш сөгле!
Чыттынар бе, кеттиникеш,
Чылбыртып-ла үнген мен оң.
Эрик кыдыын куду алзы
Әэрендиве шошкуп баттым.
Спиннингилээн, чүве сураг —
Ийи хол-даа шылай берген.
Чаңыптар дей бергенимде
Чаңымда бир дааш үнду:
Карак-ла бо, чүдеп болган
Кады кыраан калгып кээп-тир:
—Тудуп алган белиң кайыл,

«Дургун-Ирей», чанаал—дидир.
Оон бээр-ле улуг, биче
Ол «ат»-биле мени шоодар.
Кадай черле менден калбас—
Кады маңнаар, гимнастаар..

* * *

Хамык ужур белде бе, чок,
Харын эрте тура халааш,
Ажыл шагы четкелекте
Агаарлап аар болбазык бе!

К. БАЙ-КАРА.

Фактылар болгаш тайылбырлар

ХАРЫ УГДА АЛДЫ ШАҢНАЛДЫ

ГОРЬКИЙ. («Горьковская правда» солуннуң ажылдакчызы Г. Грицков). «Салганский» совхозтуң инженери А. В. Дыдыкинге алды дайынчы шаңналды хары угда тывыскан.

...Бо таварылга дайынның эң тенчүүзүнзе болган. Костюшко аттыг дивизия шаап халдаашкынныг тулчуушкуннарны чорудуп турган. Ол дивизияга польша акы-дуңмалары-биле кады орус дайынчылар фашистерни чылча шаап турган. Механик-чолаачы А. В. Дыдыкинниң башкарганы танк дайзынның туружуче база бир дугаарында чаза таварып кирген. Хевертен танкистиң арның чалбыыш өрттендире берген: фашистерниң огу дайынчы машинаның суурказын өттүр алыпкан. Дыдыкин аар балыгланкан. Хөй айларда ол госпитальдарга эмнедип чыткан. Ынчангаш эрес-дидим дайынчыга шаңналдарны чогуур өйүнде тывыср аргажок болган.

Польша еннүктер боттарының дайынчы эжин дилеп тыварын шудургу оралдажып келген. Мынчангаш оларның салган куженишкиннери чедиишкиниг болган. Байырлалдыг байдалга танкист чораан А. В. Дыдыкинге Польша Улус Республиканың беш орденин болгаш бир медалын хары угда тывысканы бо.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чаъс чагбас. Хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер.

Агаарның температуразы хүндүс даглыг районнарга 12—17, өскелеринге 20—25, Кызылга 23—25 градус изиг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Өөренирин күзээннерге

Ниити билигниң Кызылда шуут кирип алгаш болгаш бот-өөредилге-биле өөренир (очно-заочный) республика школазы 1971—1972 өөредилге чылында 5—11 класстарга өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур.

Ук школага сес чыл школазының болгаш ортумак школаның хемчээли-биле эртем чедип алыр күзелдиг, 16 хардан өру назылыг хамаатыларны хүлээп алыр.

Школага кирер дээннер школаның директорунуң адынга билдириишкин киирер, аңаа өөредилгезиниң дугайында документини болгаш ажылдап турган чериндеи шынзылганы кожар. Өөренип кирер күзелдиг-даа бол, өөредилгезиниң дугайында документи чок кижилерге хамаарыштыр ук школаның бодунга болгаш өөредилге - консультацияның бүгү пунктуларынга база өөредилге бөлүктеринге өөредилге чылының эгелээриниң мурнунда белеткел консультацияларын организастаар.

Очно-заочный школага кирер дугайында билдириишкинни хүлээп алырын школа боду болгаш ооң өөредилге-консультация пунктулары база комсомол комитеттери боттандырар. Тыва АССР-ниң чырыдыышкын министриниң дужаалын ёзугаар даараазында суурларга консультация пунктуларын болгаш өөредилге бөлүктерин ажыткылаар:

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Шагаан-Арыг, Ак-Туруг, Арыскан, Баян-Кол, Көк-Чыраа, Үрбүн, Арыг-Бажы, Булуң-Терек

Чаа-Хөл, Хайыракан, Иштии-Хем, Хендерге, Торгалыг, Чодураа, Арыг-Үзүү

ТАНДЫ РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Бай-Хаак, Балгазын, Межегей, Успенка

КАА-ХЕМ РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Суг-Бажы, Бурен-Хем, Ильинка, Бояровка

ЭРЗИН РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Мөрен, Нарын

ТЕС-ХЕМ РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Чыргаланды, Самагалдай, Ак-Эрик

ТОЖУ РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Ийме, Азас

БИИ-ХЕМ РАЙОНГА

Туран хоорай.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

№ 11 школа чанында өөредилге-консультация пунктузу.

Кызыл хоорайның № 35 профтехучилищезинге.

«Көк-Тей» совхозка.

№ 13 школага.

№ 48 тудуг эргелелиниң ниити чуртталга бажыңынга.

Кунгуртугга.

Кара-Хаакка.

Школаның турар чери (адрези): Кызыл хоорай, Лермонтов кудумчузу, № 1 бажың—11 дугаар школаның бажыңы. «Первомайская» деп автобус доктаар черге № 1 автобус маршруду-биле аңаа чедер.

Вратарьны үдээниниң маргылдаазы

Кайгамчыктыг вратарь спорттуң алдарлыг мастери Лев Яшин Москвада В. И. Ленин аттыг стадионга делегейниң эң шыырак дээн футболистериниң шилиндек командазы-биле «Динамонуң» шилиндектериниң аразында маргылдаага бодунуң үдээшкин ойнаашкынын май 27-де эрттирген. Ол солун маргылдаага сан улуг ужурдузалыг турбаан-даа болза Яшинниң өөрү Европаның болгаш Мурнуу Американың 11 чурттарының эң шыырак футболистери-биле ачыр-дачыр тутчуп турганнар. Ол тергээн командазының хаалгазын тергиин эки камгалааш, оюнңуң 52-ги минутазында 23 харлыг Владимир Пильгуйга орнун чайлап берген. Ол солун маргылдаа хайым беоп: 2:2 сан-биле доозулган.

...Маргылдаа эгелээр мурнунда ССРЭ-ниң Спорткомитединиң даргазы С. Павлов шылгараңгай спортчу чедиишкиннери дээш Лев Яшин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын ёзугаар Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнатканын дыңнаткан. Даараазында футболдуң делегей федерациязының президентизи Стенли Роуз Лев Яшинге байыр чедирген.

(СЭТА).

Турисчи оруктарже үнээлиңер!

Аян-чоруктарны болгаш экскурсияларны эрттирер талазы-биле удуртукчу ажылдакчыларның май 27-де Москвада эгелээн чөвүлежилге-семинарында профэвилелдерниң экскурсия талазы-биле организацияларының сорулгаларын чугаалажып турар.

ВЦСПС-тиң туризм болгаш экскурсия талазы-биле Төп чөвүлелиниң даргазының оралакчызы П. С. Пасечный беш чыл дургузунда 120 муң олуттуг чаа турисчи баазаларны, тускай бажыңнарны тударын дыңнаткан. Ол эрткен беш чылдаазындан ийи чартык катап хөй. Ындыг черлерни калбартырынга 540 миллион ажыг рубльди чарыгдаар. Тоску беш чылдың сөөлгү чылында 35 миллион ажыг кижи турисчи баазаларга дыштанып, тускай шилээн оруктарга аян-чорук кылып болур аргалыг.

Экскурсияларның саны база өзер аңаа эрткен чылдан үш катап хөй — 100 миллион ажыг кижи киржир.

Экскурсияларның идейлиг уг-шиин болгаш ажыктыг чорууи күштелдирер дугайын, совет кижилерниң патриоттуг кижизидилгезинге ооң ужур-дузазын бедидер дугайын ол семинарга чугаалажып көөр.

(СЭТА).

УРУГЛАРНЫ ПИОНЕР ЛАГЕРИНГЕ ДЫШТАНДЫРАРЫ

Хөй уруглар чайын лагерьлерге дыштаныр болгай. Ындыг лагерьлерни организастаарын күрүне боду, профэвилелдери, кадык камгалалының органнары эргелээр. А ада-иелер чүгле уругларын белеткээш, чорудар ол-ла. Ынчаарга пионер лагерьлеринге чүгле кадык уруглар баар дээрзи билдингир болгай. Уругнуң лагерьже чорууруунуң мырыңай-ла мурнуу чарыында далаш-биле эмчилер ону шинчээнде, ылангыя хоочу аарыг бар бе азы чок бе дээрзин тып алыры бергедээ болгулаар. Кол-ла чүве— ындыг аарыгның нарыыдай бергениниң үезинде эргежок чугула хемчээлерни алыры база хоржок болгулаар.

Мооң ужурунда, уругларның чайгы дыштаныгланының ырак мурнунда, харын-даа ай бурунгаар педиатр эмчиге уругларын шинчидер болза эки деп ада-иелерге сүмелеп турар. Бир эвес эмчи кандыг-бир хоочу аарыг барын тып аптар болза, ону чайладыры-биле доразн эмнеп эгелээр. Ынчангаш бо хемчеглерни ылап алза эки. Сөөлүнде барып он-он хонукта эмчиге чыдарының орнунга, уруглар эмчиге шинчидери-биле каш шакты аңаа чарыгдаптар болза, харын оларның боттарынга эки болгай.

Стоматолог эмчиге база барыңар. Аарыг диштер кадыктарынга аажок халдавырлыг болур болгаш уруг-дарыгга ол аажок халалыг. А пионер лагеринге стоматолог эмчи кезээде турбас болгай.

Бир эвес уруу халдавырлыг аарыглыг кижиниң чанынга чорул турган болза, ол дугайын эмчиге дораан дыңнадыр херек, ынчангаш уругну пионер лагеринче чорудуп болур бе азы дараазында сезонда чоруур кылдыр соңгаарладыр бе дээрзин эмчи шиитпирлээр апаар.

Пионер лагериниң эмнелге ажылдакчыларынга уругнуң бодунуң байдалын база чугаалагылап бээр, чижээлээрге, хүнге изиргенирге кандыг уругул суг-суг дээн ышкаш. Кандыг-бир чемни чай албас азы бир эмни иже албас уруглар база турар. Уругнуң бажының мээзи шимчеп азы хол, будунга бертиниглер-даа ооң мурнунда болуп турган магатчок. Турисчи походтар, оюннар, спортчу маргылдаалар кылырынга ол чүүлдерни база барымдаалап көөр апаар. Бир эвес уруг хоочу-зурап кулаа шаашкактай бергең болза, сугга эштириниң мурнунда кулаанче хөвеңден суп ал, азы резина бөрт-чүгештен кедип ал деп аңаа сагындырар апаар. Чамдыкта уруглар аажок кылыктыг-даа болгулаар, чижээлээрге, дүне удуп чыда ичелептер болгулаар. Чамдык ада-иелер уругну пионер лагеринге баарынга моондак болу бээр магатчок дээш, уругларның ындыг чүүлдерин чажырыптар таварылга база турар, ону черле ынчап болбас. Уруглар боттарының четпес чүүлдериниң дугайында ыядыр, ону чугаалаптар болза, кижини кыжырый бээр деп коргар чүүлдер-даа турар, ынчаарга ындыг коргар чорук уругнуң дыжынга хоралыг болур. Ындыг таварылгада, ынчап барган уруг дугайында невропатолог эмчибиле сүмележир ужурлуг. Бир эвес эмнээшкин эки түңнел бербес болза, угаан-бодал талазы-биле хей ундараашкын таварыштырбас тѳлээде, уругну ваалынга арттырып алыр болза чогуур.

Ада-иелер чамдыкта уругларының сактыышкын база үттүнгер болгулаар. Чижээ, уругну чедер черинге чедирип кааш, мырыңай-ла чорур чыгап келгенде, чай айны бергеш-ле сеңээ кээп ужуражыр бис деп каар. Ооң соонда ол уруг кажан-на келир иргидеп, манап олурар хилинчектенир, үргүлчү-ле оруке көрүп, чүү кижилер кел чоруурун хайгаараар, оюн-тоглаагада киришпес, чем шоолуг чиесстей бээр, удуурү база багай болур.

Ада-иелер ол бүгүнү шупту-зун барымдаалап көөр херек.

Ындыг чүүлдер уругнуң эки дыштаныр алырынга багай салдарлыг дээрзин, билир херек!

Херим ажылдыр уругларга «бөслектер» бээр чүүлдер кандыг бээр силер? Ол дээрге чамдыкта чүдүнмээн катчимис, ногаа аймаа, өске-даа чүүлдер болгулаар. Чамдыкта аъш-чемни чаңгыс удаа чиптериндеи хөйнү бергилеп каар, төгээн чемин уруглар шыгжап алыр болгай, а ол шыгжаан чем чайын дораан-на үрелир, чыдыыр, ооң ижин-шөйүндү аарыглары тыптып болур.

Уругну пионер лагеринче үдеп чорудуп турган, агаар-бойдустуң өскерлиринге хамаарыштыр ооң хептерин таарыштыр белеткеп, берген-дир силер бе, ону база хынаңар. Чаашкын чаап болур, сөөлдаа бээр болгай. Походтар кылырынга хеп база бир янзы болур болгай. Адактын сөөлүнде, уругнуң лагерьге кайы хире дыштанып алганын чүну барымдаалап тодаргайлаарыл?

Чамдык ада-иелер маңаа чүгле деңзизиниң каш неметкенин көөр болгулаар. Ол база-ла чугула харын. Ынчалзадаа ол чорук уруг бүрүзүнүң бодунуң онаа байдалындан хамаарар. Ылангыя хөлүн эртир семис уруглар харын арып-даа алыр болза ажырбас.

24 хонук иштинде дыштаныылга үезинде деңзи талазы-биле эң эки немелде оолдарга 400—500 грамм, уругларга — 1 кг чедир болур болза, экизи ол болур. Ынчаарга эң-не кол чүве — дыштаныылганың түңнелинде уругларның хевнүнүң сергээ, хөй солун чүүлдерни көрүп, билип алганы, кадыының чаагайы, хүнге шырайларының хүрере бергени, карактарының өөрүшкүлүг болу бээри болур. Дыштанган уруг шынап-ла ындыг болуп, чанып келгеш, чугаалаар чүүлдери-даа хөй болур болза, ол ёзулуг эки дыштанган-дыр деп бүзүрем болур.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

Садып алыкчылар билип алыңар

Май 30-де, дыштаныр хүнде, Кызыл садыгның бүгү үлетпүр бараанарының магазиннери ажылдаар апаарын дыңнадып турар.

КЫЗЫЛ САДЫГ.

КИНО

МАЙ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: **«Тарымал тооруктар»** 9.40, 11.40, 13.40, 15.40, 17.40, 18.40, 21.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Трамплинден уруг»** 10.00, 11.40, **«Бурунгаар, Франция»** 13.40, 15.40, **«Чиик амыдырал»** 17.40, 19.30, 21.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Кара хүн»** 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Уруглар ап чорбас бис»** 15.00, 19.00, **«Чайгы шөлээлер үези»** 17.00, 21.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: **«Директор»** (1 болгаш 2-ги кинолар) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 41-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

ТЫВА АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер чериниң республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1.). ТС—00550.